

Рівненський державний гуманітарний університет
Факультет іноземної філології
Кафедра романо-германської філології

ДИПЛОМНА РОБОТА
освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр»
на тему:
СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ ЕКСПРЕСИВНОСТІ СУЧАСНОГО
АНГЛОМОВНОГО ТЕКСТУ

Виконав: студент VI курсу, групи ІФ-62

Спеціальність: 035.041 Філологія. Германські мови та літератури
(переклад включно)

Паюк В.Л.

(прізвище та ініціали, підпис)

Науковий керівник:
доктор філологічних наук, професор
Деменчук О.В.

(прізвище та ініціали, підпис)

Рецензент:
доктор філологічних наук, професор
Мізін К.І.
(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Паюк В.Л. Синтаксичні засоби експресивності сучасного англомовного тексту. – Дипломна робота на правах рукопису.

Наукова робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 035.041 Філологія. Германські мови та літератури (переклад включно). – Рівне, РДГУ. – 2020. – 90 с.

Науковий керівник – д-р філол. наук, проф. Деменчук О.В.

Магістерська робота присвячена дослідженню синтаксичних засобів експресивності англомовного політичного тексту, що дозволяє говорити про англомовний політичний дискурс як про мовленнєво-розумову діяльність, яка обмежується інституціональними рамками політичного спілкування та спрямована, насамперед, на переконання аудиторії, що і обумовлює специфіку її кінцевої реалізації – політичного тексту.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше здійснено комплексний аналіз прагматичних засобів експресивності на синтаксичному рівні. У процесі дослідження визначено основні засоби експресивного синтаксису у сучасних англомовних політичних текстах, які уможливають здійснення впливу на реципієнта політичного тексту.

Матеріалом дослідження слугували понад 300 синтаксичних одиниць політичних текстів, у яких наявні ті чи інші прийоми експресивного синтаксису.

Було доведено, що використання експресивних синтаксичних конструкцій у політичному дискурсі підпорядковане загальній меті – впливати на читача та, як наслідок, реалізації функції впливу, яка, завдяки інформаційному складнику, починає домінувати над функцією передавання інформації. Кожна експресивна синтаксична конструкція, використана автором у тексті, сприяє виконанню ним загальної функції впливу. Водночас, кожній експресивній синтаксичній конструкції притаманний специфічний набір окремих функцій, які реалізують експресію, що дає змогу говорити про їхню поліфункційність. Відбір автором експресивних синтаксичних конструкцій із їхньої загальної кількості, а також превалювання в них

одних експресивних конструкцій над іншими зумовлені його прагматичною інтенцією як творця тексту.

Ключові слова: політичний дискурс, політичний текст, експресивність, експресивний синтаксис, синтаксичні засоби.

RÉSUMÉ

Paiuk V. L. Syntactic means of expressiveness of modern English text.
– Manuscript.

Diploma Paper for a Master's Degree in Speciality 035.041 Philology. Germanic Languages and Literatures (Translation Included). – Rivne, RSUH. – 2020. – 90 p.

Research Advisor – Doctor of Philology, Professor Demenchuk O.V.

The paper for a master degree is devoted to the study of the syntactic means of expressiveness of the English-language political text, which allows speaking of English-speaking political discourse as a speech-mental activity, which is limited to the institutional framework of political communication and aimed, first of all, at persuading the audience, as well as its contextualization.

The scientific novelty of the work is that it performs a comprehensive analysis of pragmatic means of expression at a syntactic level. In the course of the research, the main means of expressive syntax in modern English political texts are identified, which make it possible to influence the recipient of the political text.

The research material includes more than 300 syntactic units which were found in political texts and which have certain techniques of expressive syntax.

It has been concluded that the use of expressive syntactic constructs in political discourse is subordinated to a common goal – an influence on the reader and, as a consequence, to implement the influence function, which, due to the information component, begins to dominate. Each expressive syntactic construct used by the author in the text contributes to the overall function of influence. At the same time, each expressive syntactic construct is characterized by a specific set of distinct functions that implement expression, which makes it possible to speak about its multifunctionality. The author's choice of expressive syntactic constructions from their total number, as well as their predominance of expressive constructions over others, are predetermined by his pragmatic intention as a creator of the text.

Keywords: political discourse, political text, expressiveness, expressive syntax, syntax.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ТЕКСТУ.....	10
1.1. Визначення та ознаки політичної комунікації, політичного дискурсу та політичного тексту.....	10
1.2. Функції політичного тексту та їх особливості.....	28
Висновки до розділу 1.....	35
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ.....	36
2.1. Дослідження політичної комунікації у сучасній лінгвістичній науці.....	36
2.2. Методи дослідження прагматичних засобів експресивності англомовного політичного тексту.....	37
Висновки до розділу 2.....	42
РОЗДІЛ 3. ПРАГМАТИЧНІ ЗАСОБИ ЕКСПРЕСІВНОСТІ В ПОЛІТИЧНОМУ ТЕКСТІ НА СИНТАКСИЧНОМУ РІВНІ.....	43
3.1. Основні експресивні прийоми синтаксису в англомовних політичних текстах.....	43
3.2. Синтаксичні засоби як засоби впливу на реципієнта політичного тексту.....	62
3.3. Прагматичні властивості мовленнєвих актів в англомовних політичних текстах.....	72
Висновки до розділу 3.....	77
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84

ВСТУП

Актуальність дослідження. На початку ХХІ століття відбулась зміна наукових парадигм. Сучасна лінгвістична наука спрямована на виявлення механізмів функціонування мови в нерозривному зв'язку з особливостями людської свідомості та концептуальної картини світу. Відома українська дослідниця Л.Ставицька вказує: «У мовознавчій дослідницькій парадигмі запанував антропоцентризм, а тому не випадково широкої популярності набула когнітивна наука, яка зосереджується на самій сутності людини-особистості, досліджуючи пізнавальні процеси, образні аспекти мислення як центральні для розуму. Разом з тим, з усією очевидністю дав про себе знати комунікативний поворот у лінгвістиці, пов'язаний зі зміщенням акцентів на акти людської комунікації» [65, с. 11]. Такий поворот в мовознавчій науці сприяв більш активному розвитку соціолінгвістики й психолінгвістики. У цьому аспекті необхідними є дослідження, які спрямовані на вивчення мови, що не існує сама по собі, а функціонує в конкретному соціальному середовищі.

Одним із важливих аспектів сучасного соціального життя є політика, яка, по суті, оточує людину всюди. Дослідники, які працюють в галузі політичної науки, підкреслюють глибокий, органічний зв'язок політики, як виду людської діяльності і форми суспільної свідомості, з комунікацією, що опосередковує цю діяльність і перетворює знання в свідомість, часткове робить загальним, і навпаки, перетворює усвідомлене в нові знання, дії і вчинки. Політика існує в межах людської діяльності, різних способів взаємодії її носіїв, в полі комунікаційних процесів, що пов'язують і спрямовують суспільно-політичне життя.

Сьогодні глобалізація, інформатизація всіх сторін людського життя, низка інших чинників суттєво впливають на політичну систему суспільства, змінюючи її структуру, а також місце та значення політичної комунікації. Політична комунікація впливає найпомітніше, і, в той же час, дуже суперечливо на політичну сферу суспільного життя. Роль політичної комунікації в сучасній політичній системі виявляється також в її функціях. По відношенню до політичної системи та громадянського суспільства політична комунікація виконує такі функції:

інформаційну (поширення необхідних знань про елементи політичної системи та їх функціонування); регулятивну (дає змогу виробити оптимальний механізм взаємодії як між елементами політичної системи, так і між політичною системою і громадянським суспільством); функцію політичної соціалізації (сприяє встановленню важливих і необхідних норм політичної діяльності і політичної поведінки); маніпулятивну (сприяє формуванню суспільної думки з найбільш важливих політичних проблем); інтеграційно-дезінтеграційну (за певних політичних обставин об'єднує, або поляризує громадян або їх погляди на актуальні питання); мотиваційну (отримана реципієнтом інформація може спонукати його до вчинення певних дій, наприклад, виборча комунікація мотивує громадян до участі у виборах).

Політика на сьогодні є найбільш ефективною у досягненні своєї першочергової цілі – привернення уваги, маніпулювання, керування тощо. Тобто політика як засіб впливу на людину, її дії та поведінку має на меті створення таких відносин між політичною верхівкою і суспільством, щоб спонукати останнє мислити і діяти певним чином, робити певний вибір тощо. Зважаючи на це, зацікавленість науковців політичним текстом як одним із видів текстів масового впливу, спрямованого на досягнення комунікативно-прагматичної та експресивно-сугестивної мети і заснованого на використанні виражальних можливостей засобів мови всіх рівнів, перебуває зараз в центрі наукових студій.

Дослідження різних аспектів політичної комунікації у вітчизняному мовознавстві започатковано у працях таких учених, як Ф. С. Бацевич, Т. М. Вашук, А. В. Ковалевська, Т. Ю. Ковалевська, Н. В. Кондратенко, Н. В. Кутуза, Н.В. Петлюченко, К. С. Серажим, Л. Л. Славова, Л. М. Синельникова, О. М. Холод та ін., тоді як у зарубіжній лінгвістиці мовні питання політичної взаємодії вивчено доволі ґрунтовно й цілісно (роботи А. М. Баранова, Е. В. Будаєва, Т. А. ван Дейка, Р. Водака, В. З. Дем'янова, М. Едельмана, О. С. Іссерс, М. В. Китайгородської, Дж. Лакоффа, Л. Лассвелла, Е. Лассан, П. Б. Паршина, Н. М. Розанової, О. А. Романова, П. Серію, І. Ю. Черепанової, А. П. Чудінова, О. Й. Шейгал та ін.). Різні аспекти безпосередньо особливостей функціонування політичних текстів досліджували А.Г. Алтунян, О.М. Медвідь, Є.А. Репіна, Д.А. Максимов, М.Ю. Глазкова та інші

науковці. Незважаючи на чималу кількість досліджень у цьому напрямку, вивчення політичних текстів залишається актуальним, оскільки політичний дискурс є відображенням суспільно-політичного життя країни, несе елементи її культури, загальні, національні специфічні та культурні цінності.

Серед мов, які збагачують політичний дискурс на міжнародному рівні сьогодні домінує, безперечно, англійська мова. Це зумовлено, насамперед, значною роллю, яку відіграють англосмовні країни на світовій геополітичній арені та власне значенням англійської мови як мови міжнародної політики. Англосмовний політичний дискурс можна розглядати як мовленнєво-розумову діяльність, яка обмежується інституціональними рамками політичного спілкування та спрямована, насамперед, на переконання аудиторії, що і обумовлює специфіку її кінцевої реалізації – політичного тексту. Зважаючи на це, розгляд психолінгвістичних аспектів дії англосмовних політичних текстів є доцільним та необхідним, чим і була зумовлена актуальність нашого дослідження.

Метою дослідження є з'ясування синтаксичних засобів експресивності англосмовного політичного тексту, що передбачає реалізацію таких **завдань**:

- дослідити поняття та ознаки політичного дискурсу та політичного тексту;
- розглянути функції політичного тексту та їх особливості;
- описати методологію лінгвістичного аналізу політичних текстів;
- виокремити основні експресивні прийоми синтаксису в англосмовних політичних текстах;
- розглянути синтаксичні засоби як засоби впливу на реципієнта політичного тексту;
- дослідити прагматичні властивості мовленнєвих актів в англосмовних політичних текстах.

Об'єктом дослідження є англосмовні політичні тексти (діалогічні – політичні дебати та монологічні – виступи і звернення політичних діячів).

Предмет дослідження – синтаксичні засоби експресивності політичних текстів.

Матеріалом дослідження слугували понад 300 синтаксичних одиниць політичних текстів.

Методи дослідження. У ході роботи використано такі методи:

- *методи теоретичного аналізу і синтезу* уможливили систематизацію й узагальнення зібраного матеріалу, а саме англomовних політичних текстів різних видів та жанрів;

- *метод спостереження* посприяв виявленню специфіки та засобів надання експресивності політичним текстам;

- *метод контекстуально-інтерпретаційного аналізу* використовувався для визначення комунікативно-прагматичних ознак розгляданих текстів, їхнього функційного потенціалу, а також для визначення первинних і вторинних засобів реалізації певних інтенцій мовця;

- елементи *дискурсивного методу* також використовувалися для комунікативно-прагматичної інтерпретації англomовних політичних текстів;

- *компонентний аналіз* посприяв виділенню й опису прагматичних засобів експресивності англomовних політичних текстів.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що воно становить певний внесок у соціолінгвістику, зокрема містить нові відомості й узагальнення про феномен політичного дискурсу в семантичному та лінгвопрагматичному аспектах, що сприяє також поглибленню теорії дискурсології, лінгвопрагматики й комунікативної лінгвістики.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їхнього використання для створення навчальних і навчально-методичних посібників з лінгвістичної прагматики, комунікативної лінгвістики, семантики й дискурсології; при розробці навчальних курсів і спецкурсів із політичної комунікації; для розробки тематики дипломних і курсових робіт.

Структура й обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків і списку використаної літератури. Загальний обсяг роботи – 89 сторінок, із них 80 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ТЕКСТУ

1.1 Визначення та ознаки політичної комунікації, політичного дискурсу та політичного тексту

Перш ніж говорити про поняття політичної комунікації, варто розглянути безпосередньо поняття «комунікація». До початку 1960–х рр. тільки в зарубіжній філософській і соціологічній літературі налічувалося близько сотні визначень комунікації. В 1977 р. К. Мертен нарахував 160 дефініцій комунікації. Сьогодні ж, безперечно, таких визначень існує ще більше. Зупинимось на деяких із них.

Існує три підходи до розуміння поняття «комунікація»:

1. Ототожнення понять «комунікація» і «спілкування». Ю. Прилюк на основі історико-лінгвістичного аналізу значень цих термінів також приходять до висновку, що етимологічно і семантично терміни «комунікація» і «спілкування» – тотожні. Аналогічної думки дотримуються і відомі зарубіжні вчені Т. Парсонс та К. Черрі.

2. Розділення понять «комунікація» і «спілкування». Так, відомий філософ М. Каган у своїй праці «Світ спілкування: проблема міжсуб'єктних стосунків» стверджує, що комунікація і спілкування різняться між собою в двох істотних аспектах. По–перше, якщо «спілкування має і практичний, матеріальний, і духовний, інформаційний, і практично-духовний характер», то «комунікація... є суто інформаційним процесом – передаванням тих або інших повідомлень» [3]. Друга відмінність стосується самого способу зв'язку взаємодіючих систем. Спілкування як таке являє собою суб'єкт-суб'єктну взаємодію. Комунікація ж, у точному її розумінні, – це «інформаційний зв'язок суб'єкта з тим або іншим об'єктом – людиною, твариною, машиною». Одержувач повинен інформацію сприйняти, зрозуміти (правильно декодувати), добре засвоїти – і взяти до виконання. На відміну від цього, у спілкуванні «немає відправника й одержувача повідомлень – є співрозмовники, співучасники спільної справи».

Якщо в комунікації інформація лине тільки в один бік і, отже, її кількість неухильно зменшується, то в спілкуванні вона циркулює між рівноправними

активними партнерами – і, отже, не зменшується, а збільшується, збагачується. Мета спілкування – це «не обмін інформацією... а... пошук деякої спільної позиції?», творення спільності людей, «залучення суб'єкта до суб'єкта». Комунікація, на думку М. Кагана, монологічна, а спілкування діалогічне [3].

Розрізняє ці два поняття і психолог Г. Андреева, для якої спілкування – поняття ширше, ніж комунікація. Вона пропонує виділяти в структурі спілкування три взаємопов'язані сторони:

- комунікативну, яка полягає в обміні інформацією між індивідами, які спілкуються;
- інтерактивну як організацію взаємодії між індивідами, тобто в обміні не тільки знаннями, ідеями, але й діями;
- перцептивну, яка являє собою процес сприйняття і пізнання партнерами по спілкуванню один одного і встановлення на цій основі взаєморозуміння [3].

В рамках іншої точки зору, протилежної попередній, розмірковує О. Соколов. На його думку, спілкування – це одна з форм комунікативної діяльності. В основі виділення цих форм лежать цільові установки партнерів по комунікації. Вчений виділяє три варіанти відносин учасників комунікації:

- суб'єкт-суб'єктні відносини у вигляді діалогу рівноправних партнерів. Така форма комунікації і є спілкуванням;
- суб'єкт–об'єктні відносини, які властиві комунікаційній діяльності у формі управління, коли комунікатор розглядає реципієнта як об'єкт комунікативного впливу, засобу досягнення своїх цілей;
- об'єкт-суб'єктні відносини, властиві комунікаційній діяльності у формі наслідування, коли реципієнт цілеспрямовано вибирає комунікатора як зразок для наслідування, а останній при цьому може навіть не усвідомлювати своєї участі в комунікаційному акті.

Типовим способом реалізації комунікативного спілкування, на думку О. Соколова, є діалог двох співрозмовників, а управління і наслідування – монолог в усному, письмовому або пантомімічному (поведінковому) акті. Тобто, в даному випадку, комунікація розглядається як поняття набагато ширше, ніж спілкування[3].

3. Співвідношення понять «комунікація» і «спілкування» базується на понятті інформаційного обміну. На думку прибічників даного підходу спілкування не вичерпує всі інформаційні процеси в суспільстві. Ці процеси охоплюють весь соціальний організм, пронизують всі соціальні підсистеми, присутні в усіх фрагментах суспільного життя. Причому, повідомлення у вербальному вигляді складають лише незначну частину інформаційного обміну в суспільстві, у решті випадків обмін інформацією здійснюється в немовних формах, а її носіями є не тільки невербальні сигнали (міміка, жести, інтонація та ін.), але й речі, предмети, матеріальні носії культури. Останні дозволяють передавати інформацію в просторі і часі. Саме тому поняття «спілкування» позначає тільки ті процеси обміну інформацією, які являють собою специфічно людську діяльність, направлену на встановлення і підтримання взаємозв'язку і взаємодії між людьми, та здійснюються, в першу чергу, за допомогою мови.

Всі інформаційні процеси в суспільстві ми можемо позначати терміном «соціальна комунікація». Таким чином, найзагальнішим поняттям стає «комунікація» (інформаційний обмін), менш широким – «соціальна комунікація» (інформаційний обмін в суспільстві) і найвужчим, що позначає різновид «соціальної комунікації», який здійснюється на вербальному рівні обміну інформацією в суспільстві, – «спілкування» [3].

Цікавою є точка зору, що «комунікація може означати зв'язок, повідомлення, засіб зв'язку, інформацію, засіб інформації, а також контакт, спілкування, поєднання» [23].

Т. Гобан-Клас наводить сім типових визначень комунікації:

- 1) комунікація як трансмісія, передача інформації, ідей, емоцій, умінь;
- 2) комунікація як розуміння інших, коли ми й самі прагнемо, щоб нас зрозуміли (комунікація як порозуміння);
- 3) комунікація як вплив за допомогою знаків і символів на людей;
- 4) комунікація як об'єднання (творення спільноти) за допомогою мови чи знаків;

5) комунікація як обмін завданнями між людьми, які мають спільне в сприйманні, прагненнях і позиціях;

6) комунікація як взаємодія за допомогою символів;

7) комунікація як складова суспільного процесу, що виражає групові норми, здійснює громадський контроль, розподіляє ролі, досягає координації зусиль тощо [23]

Отже, поняття «комунікація» має чимало визначень. Під комунікацією в широкому розумінні припускається і система, в якій здійснюється взаємодія її складових, і способи спілкування, що дозволяють створювати, передавати та отримувати інформацію. Можна говорити про соціальні, культурні, технічні, політичні, економічні, наукові, освітні комунікації, де механізм комунікації ґрунтується на аналогічних принципах і вимагає наявності основних складових цього процесу. Але в різних сферах соціального життя місце і характер інформаційно-комунікативних процесів далеко не однакові. Те саме стосується і комунікації в політичній сфері. Тому далі розглянемо детальніше поняття політичної комунікації.

Варто відзначити, що концепція політичної комунікації описує не універсальний, а унікальний тип комунікативного процесу, якому притаманні власні джерела інформаційних контактів, особливий тип організації соціальних взаємовідносин, специфічні функціональні навантаження в рамках суспільства, власна морфологія, багаторазово опосередкований стиль спілкування макросоціальних груп.

Якщо говорити про виникнення поняття «політична комунікація», то воно пов'язане з еволюцією західного суспільства в період після Другої світової війни, зростанням ролі нових інформаційних технологій, а також розвитком кібернетичної теорії. Як вважав Н. Вінер, всі явища навколишнього світу можуть бути пояснені з погляду інформаційного обміну, циркуляції інформації. На його думку, це створення, відправлення, отримання і обробка повідомлень, що істотно впливають на політику. Згадана дія може бути як прямою, так і непрямою, її результати можуть виявлятися як негайно, так і через певний час.

Про прямі або безпосередні дії можна говорити стосовно таких видів політичної діяльності як заклик до участі у виборах, звернення за підтримкою політичного курсу, пропозиція схвалити і прийняти або відхилити який-небудь законопроект. Непряма дія повідомлень виявляється в тому, що вони можуть використовуватися для створення якихось «ідеальних моделей», «образів» дійсності та стереотипів, які впливають на політичну свідомість і поведінку політичних еліт та громадськості [23, с. 87].

Творцями і відправниками повідомлень можуть бути політики, журналісти, представники груп інтересів або окремі індивіди, які зовсім не мають відношення ні до яких організацій або інститутів. Те ж саме стосується одержувачів повідомлень. Принципово важливим є те, що повідомлення спричиняє політичний результат, впливаючи на свідомість, переконання і поведінку індивідів, спільнот, інститутів, а також на середовище, в якому вони існують [3].

Отже, політична комунікація – це своєрідний вид політичних відносин, без якого неможливий рух сучасного політичного процесу.

Одне з найбільш повних тлумачень політичної комунікації надано відомим французьким соціологом Р.-Ж. Шварценбергом. Він визначив це поняття як «процес передачі політичної інформації, за допомогою якого інформація циркулює між різними елементами політичної системи, а також між політичною і соціальною системами. Безперервний процес обміну інформацією здійснюється як між індивідами, так і між керівниками і керованими задля досягнення згоди» [55].

Р.-Ж. Шварценберг звертає увагу на зворотний зв'язок між комунікатором і реципієнтом, що є більш характерним для політичної комунікації в демократичних суспільствах, в яких громадяни можуть вимагати від влади прийняття певних політичних рішень. Тобто політична комунікація має на увазі не односторонню спрямованість сигналів від еліт до маси, а весь діапазон неформальних комунікаційних процесів у суспільстві.

Таким чином, можна відзначити, що під політичною комунікацією, в першу чергу, розуміються процеси, пов'язані з цілеспрямованим впливом на громадян і суспільство з метою формування необхідного образу влади.

Слушною є думка О. Карасьової, яка вважає, що «...політична комунікація – процес передачі, обміну політичною інформацією, яка структурує політичну діяльність, надає їй нове значення, формує громадську думку, забезпечує процес політичної соціалізації громадян з урахуванням їх потреб і інтересів, процес обміну сенсами, новинами між владою і суспільством, між політичними акторами з метою досягнення розуміння і згоди».

В. Кравченко, вважає, що політична комунікація – «...це смисловий аспект взаємодії суб'єктів політики шляхом обміну інформацією в процесі боротьби за владу або її здійснення. В цілому, політичну комунікацію можна охарактеризувати як інформаційно–пропагандистську діяльність соціального суб'єкта з виробництва і розповсюдження соціально-політичної інформації, спрямованої на формування (стабілізацію або зміну) думок і дій інших соціальних суб'єктів».

Політична комунікація містить усі складові комунікації в цілому, але можна сформулювати певні її особливості. Так, О. Шиманова виокремлює наступні:

I. Суб'єктами політичної комунікації є: громадяни, групи, політичні інститути і політичні актори (виборці, формальні і неформальні групи, об'єднання громадян, громадські організації, об'єднання і рухи, політичні партії, лобістські структури, органи державної влади і місцевого самоврядування, регіональні, міждержавні і міжнародні організації).

Категорії суб'єкт і об'єкт політичної комунікації перегукуються, оскільки, залежно від виду комунікації, суб'єкт політичної комунікації може ставати її об'єктом.

II. Політичні комунікації відрізняються змістом комунікацій, тими повідомленнями, що поширюються під час здійснення зв'язків з громадянами в політичній сфері.

Політичне повідомлення є ключовим аспектом політики, оскільки більшу частину політично значущої інформації людина отримує саме завдяки розповсюдженим повідомленням і зовсім не з власного досвіду. Доступність відомостей про минуле і прогнози щодо майбутніх подій є можливою лише під час передачі повідомлень.

Політична комунікація розглядається як функціональна властивість одного з компонентів політичної системи суспільства, її особливої підсистеми, яка встановлює зв'язки між інститутами політичної системи. Значення цієї системи дуже велике, оскільки люди здатні оцінювати дії, в тому числі і політичні, лише за наявності певного обсягу знань і інформації.

III. Здійснення політичних комунікацій відбувається в різних напрямках. Можна виділити зовнішню і внутрішню політичну комунікацію. Внутрішня політична комунікація відбувається всередині групи, політичного інституту, між його структурними елементами.

Відповідно до акторів комунікації можна виділити три рівні інформаційних потоків в системі політичної комунікації. Перший рівень обслуговує органи влади і управління (циркулює переважно службова інформація). Другий – утворює інформаційне середовище діяльності партій, профспілок, суспільних рухів (циркулюють програми, статuti, інформація про їх діяльність). Третій – звертається безпосередньо до громадської думки, до масової свідомості і поведінки.

Крім того, різні типи акторів створюють і різну політичну комунікацію: владну, коли однією із сторін виступає влада; власне політичну, участь в якій обов'язково беруть політичні інститути; громадянську, коли обмін інформацією відбувається між громадянами стосовно політичної проблематики.

IV. Предметом політичної комунікації є дії суб'єкта (групи, актора, інституту), представництво і захист загальнонаціональних чи групових інтересів громадян. На основі цього і формулюються основні повідомлення.

V. Р.–Ж. Шварценберг виділив три основні способи (канали) політичної комунікації, що ґрунтуються на використанні різноманітних засобів:

1. Комунікація через засоби масової інформації: друковані засоби (преса, книги, плакати), електронні (радіо, телебачення). Така комунікація реалізується через проведення прес–конференцій, брифінгів, розсилання прес–релізів, розміщення політичної реклами.

2. Комунікація через організації, коли ланкою передачі слугують політичні партії, групи інтересів, суспільні організації і рухи.

3. Комунікація через неформальні канали з використанням особистих зв'язків.

VI. Будь-яка дія в політичному просторі містить інформаційно-комунікаційну складову і спричиняє певні наслідки. Тому можна говорити про прямі (безпосередні) і непрямі (опосередковані) результати політичної комунікації.

Прямі наслідки безпосередньо відповідають свідомим діям і очікуванням суб'єкта від процесу комунікації і проявляються у зворотній реакції об'єкта у вигляді певних дій (його активності–пасивності, діяльності–бездіяльності, участі–неучасті) та прийнятті відповідних рішень. Проте досить часто повідомлення потрапляє і до інших груп, окрім цільової. Це призводить до непрямих наслідків, які спричиняють зміну співвідношення сили чи політичної ваги основних політичних акторів (посилення або послаблення одного з акторів в політичній системі чи на міжнародній арені).

VII. Політична комунікація функціонує в певних умовах:

- а) політичні умови (партійна система, виборча система);
- б) історичні умови (тенденції часу, політична культура);
- в) суспільні умови (спорт, культура, церква);
- г) організаційні умови – фінанси, кадри, тощо;
- д) комунікаційний простір – організаційна структура ЗМІ, журналістика, дополітичний простір (товариства) [55].

Отже, підсумовуючи усе сказане, відзначимо, що поняття комунікації постійно збагачується новими рисами та суттєвими ознаками і тому потребує постійного осмислення, періодичного доповнення й уточнення. Політична комунікація розглядається як функціональний елемент політичної системи суспільства, що забезпечує взаємозв'язок між іншими її компонентами. Таким чином, політична комунікація є сукупністю процесів передачі і сприйняття інформації будь-якого типу (словами, діями, оцінками, значеннями, цінностями тощо) в межах політичної системи, а також між політичною системою і суспільством.

Політичне мовлення як англійської, так і української мов являє собою сферу підвищеної мовної відповідальності. Це офіційне мовлення державної влади, засоби

впливу якого відрізняються від мовних засобів, що використовуються в художньому, публіцистичному та розмовному мовленні.

Вивчення вербальної комунікації в галузі політики є популярним аспектом сучасного мовознавства. З огляду на це виділилася окрема галузь – політична лінгвістика, яка визначає своєю метою дослідження відношень між мовою, мисленням, комунікацією, суб'єктами політичної діяльності і політичним станом суспільства [79, с. 27].

Важливим поняттям політичної лінгвістики є поняття **політичного дискурсу**, яке є узагальнюючим для складових процесу політичного мовлення.

Виділення політичного дискурсу як окремого поняття впливає з розуміння політики як особливої сфери соціального життя, пов'язаної з феноменом влади, що пронизує всі сфери і рівні соціальної взаємодії. «Політика, за своєю суттю, є мовленнєвою діяльністю, у якій мова використовується для інформування інших про політичні проблеми і для переконання в необхідності взяти участь у діях, пов'язаних з даними проблемами» [24, с. 29]. А тому політичний дискурс може бути визначений як сукупність усіх мовленнєвих актів [67, с. 6] у відповідній інституційній атмосфері [44, с. 66], що реалізується в усній та писемній формах, передбачає врахування фону, очікувань автора та аудиторії, прихованих мотивів, сюжетних схем тощо.

Класичним є визначення, яке запропонував Т. Ван Дейк: політичний дискурс – це клас жанрів, обмежений соціальною сферою, а саме політикою. Урядові обговорення, парламентські дебати, партійні програми, промови політиків – це ті жанри, які належать сфері політики.

Обмежуючи політичний дискурс професійними рамками, діяльністю політиків, Т. Ван Дейк відзначає, що політичний дискурс водночас є формою інституційного дискурсу [11, с. 14]. Це означає, що дискурси реалізуються в такому інституційному середовищі, як засідання уряду, сесія парламенту, з'їзд політичної партії тощо. Тобто дискурс є політичним, коли він супроводжує політичний акт у політичній обстановці.

За А.Н. Барановим, політичний дискурс може бути визначений як сукупність усіх мовленнєвих актів у політичних дискусіях, а також правил публічної політики, які оформилися відповідно до існуючих традицій і отримали перевірку досвідом [7, с. 76].

Ю. Сорокін, у свою чергу, визначає політичний дискурс через його співвідношення з ідеологічним дискурсом. «Політичний дискурс – різновид ідеологічного дискурсу. Різниця в тому, що політичний дискурс ідеологічно-прагматичний, а ідеологічний – імпліцитнопрагматичний. Перший вид дискурсу – субдискурс, другий – метадискурс» [64, с. 57].

Як бачимо, сучасна наука розглядає поняття «політичний дискурс» з різних точок зору [23, с. 34]. По-перше, під політичним дискурсом розуміють тексти, що відображають політичну та ідеологічну практику певної країни, партії, течії в певну епоху та суспільну свідомість. Основою політичного дискурсу є повідомлення про факти та їх коментар, а сам він відображає політичну ситуацію, задає можливі форми політичної практики.

По-друге, політичний дискурс – це результат, ефективність комунікації. Метою політичного дискурсу є не опис, а переконання, яке викличе у реципієнтів наміри, спонукання до «політично правильних» дій або оцінок тощо [23, с. 36].

По-третє, політичний дискурс розглядається як прояв особистісних авторських сенсів у певних умовах [44, с. 68].

Політичний дискурс визначає також реальність політичної дії. «Потенційно політичними» можуть бути названі дії, в яких реалізується влада. Таким чином, політичний дискурс формує і відтворює владні відносини в суспільстві. Тому політичний дискурс можна розуміти як особливий тип спілкування, метою якого є боротьба за владу та для якого характерний високий ступінь маніпулювання.

Помітно, що тлумачення суті політичного дискурсу найчастіше базуються на теоретичних засадах центрального поняття «дискурс»: політичний дискурс – це будь-які мовленнєві утворення, суб'єкт, адресат або зміст яких корелює зі сферою політики [79, с. 23]; політичний дискурс – це комплекс мовленнєвих структур у певному лінгвістичному контексті – контексті політичної діяльності, політичних

поглядів і переконань разом з її негативними проявами (наприклад, ухилянням від політичної діяльності, відсутністю політичних переконань та ін.) [50, с. 20]; політичний дискурс – це також сукупність дискурсивних практик, що ідентифікують учасників політичної комунікації або формують її конкретну тематику [8, с. 246]. Політичний дискурс може бути визначений як сукупність усіх мовленнєвих актів у політичних дискусіях, а також правил публічної політики, які оформилися відповідно до існуючих традицій і отримали перевірку досвідом [8, с. 6].

Отже, політичний дискурс розуміється як мовленнєві утворення (зв'язний (усний чи письмовий) текст), що стосуються сфери політики, реалізуються вербально та невербально, актуалізуються в певному ситуативному контексті, мають певну мету та орієнтовані на обслуговування сфери політичної комунікації [10; 24]. Дискурс є практикою комунікативних взаємин для досягнення суспільної узгодженості та соціальної згоди [61, с. 7].

Умовами розгортання політичного дискурсу слугують:

- 1) інтеграція і диференціація колективних агентів політики;
- 2) сприяння конфлікту й встановленню консенсусу;
- 3) здійснення вербальних політичних актів й інформування про них;
- 4) створення «мовної реальності» поля політики та її інтерпретація за допомогою інших полів – економіки, культури, мистецтва;
- 5) маніпуляція свідомістю і контроль за діями політиків і електорату [73].

Дослідники політичного дискурсу відзначають, що його змістовною ознакою є відображення діяльності того чи іншого політичного об'єднання, наприклад, партії, інших громадських організацій, органів державної влади, партійних лідерів і політичних активістів. Дана діяльність спрямована на здійснення впливу на політичну ситуацію за допомогою пропаганди тих чи інших ідей [74, с. 89].

Важливою складовою політичного дискурсу, практичним його втіленням є **політичний текст**.

Політичний текст являє собою складний феномен, при визначенні якого необхідно враховувати цілу низку параметрів і характеристик. По-перше,

політичний текст – це вид тексту, який функціонує в сфері політики. По-друге, цей текст присвячений особливій тематиці, зокрема політичним питанням.

А.Г. Алтунян визначає політичний текст як «такий текст, в якому мова йде про актуальні політичні проблеми і який звернений до масової аудиторії» [3, с. 15]. Дослідник підкреслює, що політичним текстом можна вважати лише текст, який пишеться для того, щоб вплинути на політичну ситуацію, на думку суспільства щодо політичних проблем, явищ, подій, постатей тощо. Політичними проблемами автор називає проблеми, що прямо, безпосередньо стосуються: а) розподілу і перерозподілу владних повноважень, завоювання політичної влади; б) політичного устрою суспільства, структури влади; в) політичного управління суспільством. «Це означає, що всі теми, всі проблеми, які можуть вплинути на підвищення рейтингу, авторитету одних політиків і / або дискредитацію інших; всі тексти, де йдеться про боротьбу за владу; всі тексти, які можуть вплинути на цю боротьбу, і т.д. – всі вони будуть текстами ``політичними``» [3, с. 16].

Слід зазначити, що існують вузький і широкий підходи до вивчення політичних текстів. Вузький підхід має на увазі, що для досліджень залучаються тільки тексти, створені безпосередньо політичними діячами, а широкий підхід передбачає, що до політичних текстів відносяться будь-які тексти на політичну тематику [Шакова, с. 196].

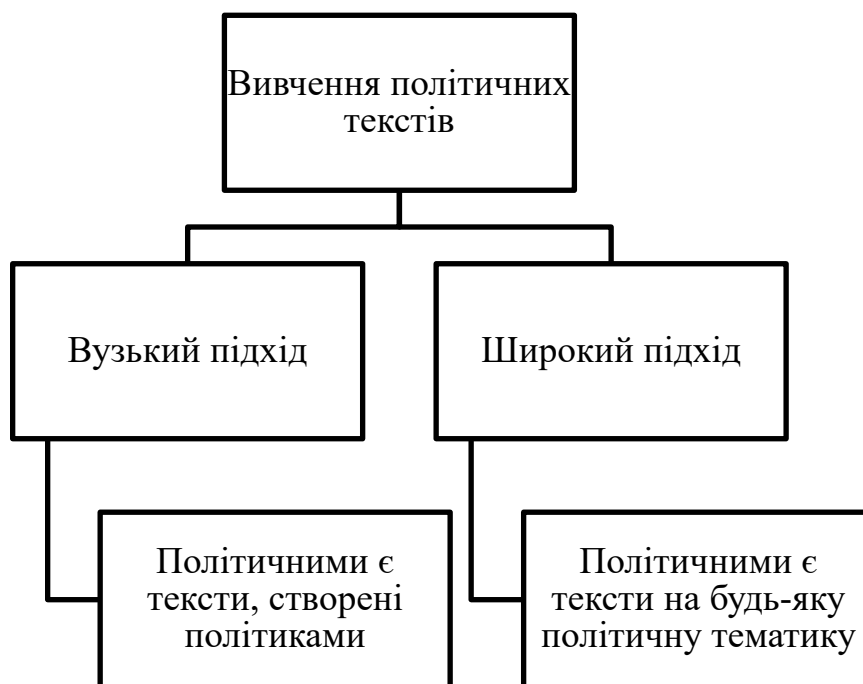

Рис 1.1. Підходи до вивчення політичних текстів

На наш погляд, вузький підхід до дослідження політичних текстів є більш виправданим, принаймні у межах лінгвістики, оскільки тексти на політичні теми можуть виходити за рамки стильових норм (мати публіцистичний або розмовний характер). Саме тому в нашому дослідженні дотримуємося думки, що політичний текст – це текст, створений політиками. Однак при цьому варто розуміти: так, автором політичного тексту прийнято вважати політика, який цей текст виголосив, або того, хто несе відповідальність за цей текст [73, с. 56]. Однак в даний час тексти виступів і статей для політичних лідерів створюються спеціальними фахівцями, тому можна сказати, що, політик бере на себе відповідальність за зміст тексту, якщо вимовляє його або підписується під ним.

Ще одним аспектом питання авторства політичного тексту можна вважати той факт, що деякі види текстів не мають офіційного автора або створюються анонімно. До таких видів тексту належить, наприклад, конституція тієї чи іншої країни, у якій немає певного автора, тому можна сказати, що державні органи відповідають за її зміст. Прикладами анонімних політичних текстів можна також вважати листівки або гасла, хоча у цих них і є реально існуючий творець [73, с. 55].

Зважаючи на усе зазначене, вважаємо, що при визначенні політичного тексту варто також враховувати інші його ознаки, а не лише питання авторства.

Однією із головних ознак політичного тексту є його спрямованість на групу людей, тобто адресат, як правило, груповий. Саме здійснення впливу є головною метою політичного тексту, оскільки він спрямований на досягнення того чи іншого результату за допомогою здійснення впливу на одержувача інформації.

Інші системотвірні ознаки політичного тексту, які можна вважати й параметрами його функціонування розглянемо далі.

1. Інституційність – політичний текст належить до інституційних видів спілкування, оскільки здійснюється в суспільстві, соціальних інститутах та установах. Це зумовлює наявність набору типових для певної сфери ситуацій спілкування, типових моделей соціальної поведінки, типових соціальних ролей, певної тематики спілкування, специфічний набір інтенцій та мовленнєвих стратегій.

2. Інформативність – витлумачено в протиставленні фатичності, а її критеріями визначено небанальність, релевантність і адекватність у поданні інформації. Специфікою інформативності політичного тексту є те, що співвідношення фатички та інформативності залежить від конкретного жанру: переважно фатичними є ритуальні жанри, а інформативними – новинні повідомлення, виступи, політичні програми, біографічні тексти тощо.

3. Смыслова невизначеність політичного тексту зумовлена прагматичними та семантичними чинниками: абстрактністю та широтою значення, складністю значення, відсутністю семантичних меж у слів градуальної семантики та відносністю позначень, а також висуванням на перший план прескриптивно-спонукальної та впливової функцій політичної мови, маніпулятивністю, настановою на іміджевість, потребою уникати конфліктів.

4. Фантомність політичного тексту зумовлена активним використанням політичних значень, що не мають означуваного, не пов'язаних з жодною реальністю, крім власної – світу самореферентних знаків. Такі одиниці ще називають «словами-привидами» (Б. Ю. Норман), оскільки вони існують лише на папері, в реальності за ними нічого не стоїть. Здебільшого фантомність є ознакою тоталітарного політичного дискурсу: люди отримують інформацію про політичну дійсність через масову комунікацію, тому приймають за реальність політичні фантазії, створені фахівцями – журналістами та політиками.

5. Фідеїстичність політичного тексту ґрунтується на магичній функції мови та передбачає ірраціональність політичної комунікації та опертя її на підсвідомість. Фідеїстичність дозволяє конкретизувати абстрактні поняття, характерні для політичного дискурсу, наділяючи їх магичною силою, тому переконання в політичному тексті насамперед пов'язане із впливом на емоції та підсвідомість. Магічна функція мови забезпечує успіх у спілкуванні політиків з населенням, коли сугестивний момент переважає над раціональним.

6. Езотеричність політичного тексту ґрунтується на утаємниченості політичної мови, що, на думку Р. Водака, «має бути доступною для розуміння (відповідно до завдань пропаганди) та орієнтована на певну групу (за історичними

та соціальними причинами), останнє часто суперечить доступності політичної мови» [15, с. 24]. Езотеричність політичного тексту є прагматичною, а не семантичною характеристикою, оскільки, з одного боку, масовість його аудиторії зумовлює деспеціалізацію політичної термінології, а з іншого – більшість слів у політичному тексті мають смислову невизначеність, розпливчатість.

7. Роль мас-медійного чинника визначена тим, що політичний текст здебільшого опосередкований через ЗМІ. Завдяки ЗМІ аудиторія стає майже безпосереднім учасником політичних подій, хоч ці події проходять серйозну обробку – адаптуються та інтерпретуються під час подання реципієнтам. ЗМІ не просто виконують функцію передавання інформації, вони відповідно впливають на цю інформацію та подають її відповідно до певних цілей та завдань політичної реальності.

8. Дистанційованість та авторитарність залежить від необхідності збереження дистанції між правителем і народом, це і фізична (простора) дистанція, і комунікативна (контактна), і символічна, і психологічна, та інформативна дистанція. Певним чином відстань між політиками та народом зменшують ЗМІ, проте це скоріше ефект відсутності дистанції, ніж її реальне зменшення або зникнення. Політична дистанційованість зумовлює й авторитарність політичного тексту, що передбачає безумовний авторитет політичного лідера. Авторитарна комунікація є принципово монологічною і протиставляється полемічності як діалогічній формі політичного спілкування.

9. Театральність політичного тексту пов'язана з тим, що основний адресат політичного тексту – народ – виконує роль спостерігача, «глядача» театральної постанови. Політики завжди пам'ятають про потенційну аудиторію (як у залі, так і масового адресата перед екранами телевізора), тому лицедійствують, «грають» свої політичні ролі, орієнтуючись на реципієнтів. Для аудиторії політичні дії часто сприймаються як набір сюжетів, зосереджених навколо однієї політичної події. При цьому політики відіграють різні ролі, що відповідають обраним іміджевим характеристикам.

10. Динамічність політичного тексту пов'язана з постійними змінами політичного мовлення. Через те, що політична реальність і політичне життя постійно змінюються, відповідно змінюється і політична мова. Насамперед це віддзеркалено на лексичному рівні, який є найбільш рухливим [68].

Такі вичерпні ознаки повною мірою віддзеркалюють специфіку політичних текстів, однак ці загальні параметри потребують уточнення на вербальному рівні, оскільки політичні тексти мають свої особливості на мовному рівні, що і відрізняє їх від інших текстів жанрів і стилів.

Представимо **класифікацію** політичних текстів [74, с. 68]:

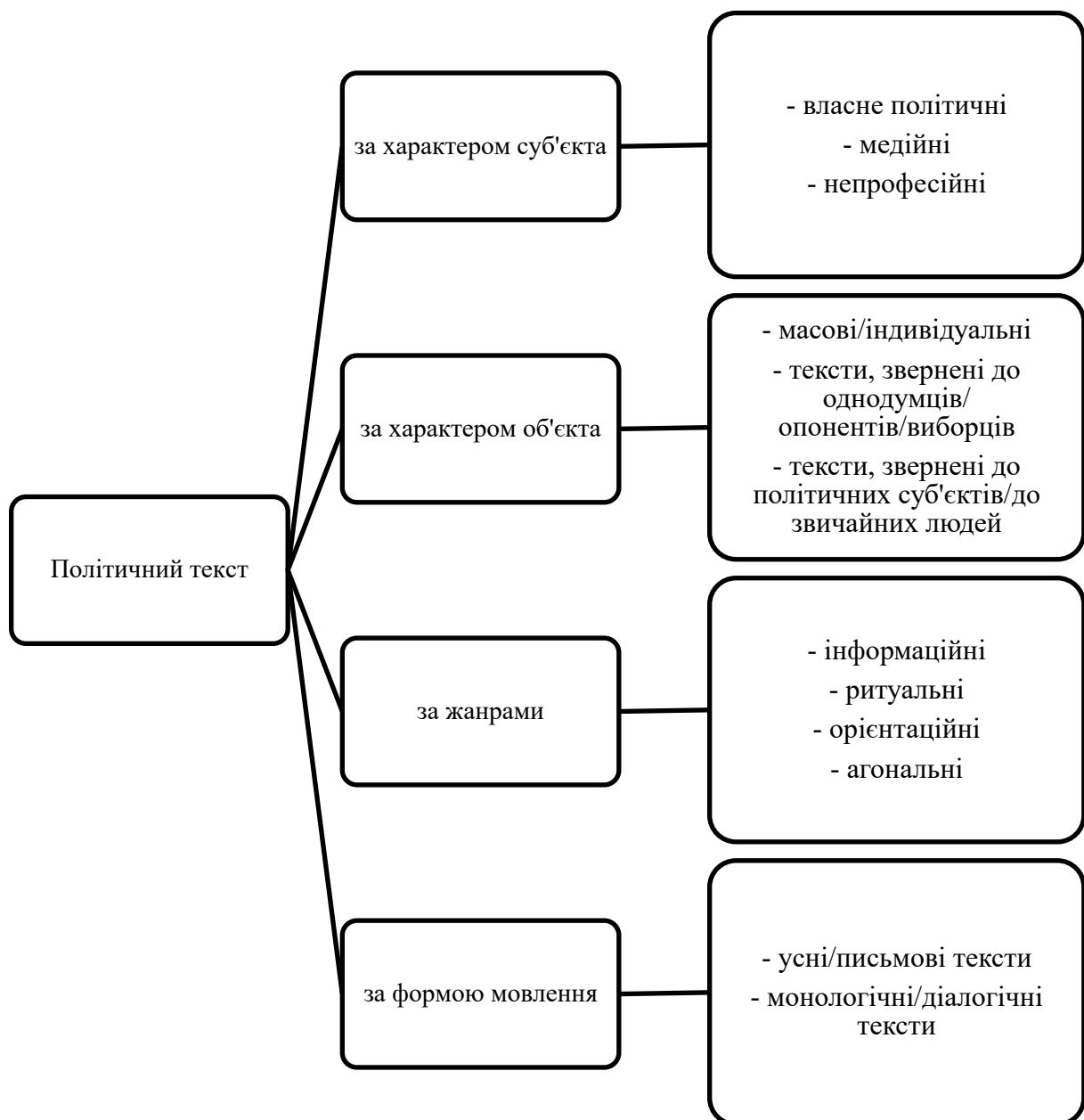

Рис. 1.2. Класифікація політичних текстів

Розглянемо подану класифікацію більш детально.

Залежно від *характеру суб'єкта* політичні тексти розділяються на власне політичні (їх автором є політик), медійні (їх автором є журналіст) і непрофесійні (автором є представник народу або виборець).

Політичний текст може варіюватися в залежності від *аудиторії*, на яку він направлений. Тобто за характером об'єкта політичні тексти можна розділити на ті, в яких адресат є політичним діячем або політичним суб'єктом, наприклад, держава або партія, а також на ті, в яких адресат не відноситься до інституційних політичних суб'єктів. В даному випадку також слід брати до уваги той факт, чи є адресат масовим або індивідуальним. Від цього часто залежить вибір тих чи інших мовних засобів для реалізації стратегій і тактик впливу. Політичні тексти найчастіше звернені до групового або навіть масового адресату. Мабуть, в якості одного з небагатьох прикладів політичного тексту з індивідуальним адресатом можна назвати звернення до політика в ході прямої лінії на телебаченні чи радіо, проте політик, який відповідає на питання, будує свою відповідь з урахуванням того, що створений текст буде доступний великому колу читачів, тобто в даному випадку можна говорити про тексти зі «зміщеним адресатом» [73, с. 55].

Ще одним важливим фактором при протиставленні адресатів є їх віднесення до різних груп: тексти, звернені до однодумців будуть суттєво відрізнятися від текстів, звернених не тільки до опонентів, а й до виборців.

Політичні тексти можуть бути представлені такими *жанрами*:

- ритуальні жанри (інавгураційна промова, вітальне слово і т.д.);
- орієнтаційні жанри (укази, доповіді, договори);
- агональні жанри політичних текстів (гасло, листівка, виступ на мітингу).

Такі тексти містять заклики до боротьби і відзначені підвищеною експресивністю;

- інформативні жанри (інформація в газеті, звернення політиків в засобах масової інформації).

При зіставленні політичних текстів за *формою мовлення* виокремлюються жанри усного мовлення (дебати, виступи на мітингах і зборах, доповіді, бесіди, інтерв'ю тощо) і жанри письмової мови (листівки, газетні статті, програми партій та

ін.). Тут варто підкреслити, що усні політичні тексти мають більший потенціал впливу на аудиторію, ніж письмове звернення. У країнах з усною політичною культурою основна увага зосереджена на виступ перед публікою, а не на письмові тексти. Для політика важливим є безпосередній живий контакт зі слухачами, наприклад, під час зустрічей з виборцями або в ході прес-конференцій.

Політичні тексти можуть також бути діалогічними і монологічними, тому виділяють монологічні жанри, до яких відносяться, наприклад, статті в газеті, радіозвернення і діалогічні жанри (парламентські дискусії, дебати, переговори і т.д.) [73, с. 55].

Отже, підсумовуючи усе зазначене, варто підкреслити, що політичний текст є складовою частиною ширшого поняття – політичного дискурсу, який варто розуміти як складну ідеологічно сконструйовану єдність комунікативної поведінки і прагматичних, політичних, соціокультурних і психологічних чинників, у межах якого реалізується процес політичної комунікації. Реалізується цей процес якраз завдяки політичним текстам, які функціонують у сфері політики, присвячені політичним питанням та мають власні функції і мету.

Таким чином, вважаємо, що політичний текст – це вид тексту, який функціонує в сфері політики, присвячений політичним питанням та спрямований на здійснення впливу задля досягнення певного політичного результату.

1.2 Функції політичного тексту та їх особливості

Слово «функція» (від лат. *functio* – «виконання») є саме по собі багатозначним і може позначати такі поняття: значення, призначення, роль; обов'язок, коло обов'язків; робота, вид діяльності; певне явище, залежне від іншого, основного явища, яке служить формою його прояву, здійснення. Це слово по-різному використовується в якості наукового терміну, тобто має цілий ряд спеціальних значень. Як лінгвістичне поняття воно також використовується неоднозначно. За словами деяких мовознавців, останнім часом в науці про мову цей

термін (поряд з терміном «структура») став найбільш двозначним і трафаретним [83].

У словнику лінгвістичних термінів О.С.Ахманової у слова «функція» виокремлюють такі значення:

1) призначення, роль, виконувана одиницею мови при її відтворенні в мові (функція підмета, функція відмінка, морфологічна функція і т.д.);

2) мета і характеристика відтворення в мові даної мовної одиниці (функція прислівників, предикативна функція і т.д.);

3) узагальнене значення різних сторін мови і його елементів з точки зору їх призначення, використання (комунікативна функція, знакова функція і т.д.) [5, с. 506-507].

Як бачимо, домінуючим компонентом всіх описаних значень є ознака призначення, ролі, що співвідноситься з різними обсягами лінгвістичних понять. З точки зору призначення мова характеризується зазвичай, коли говорять про неї як про засіб спілкування, тобто в мовному аспекті. Це саме стосується і політичних текстів.

Політичний текст виконує ряд функцій, які нерозривно пов'язані з головною його метою – наданням впливу. Серед науковців немає єдиної думки щодо того, які функції варто виділяти, говорячи про політичний текст. Наприклад, Д. Грейбер виокремлює такі функції політичного тексту:

1) поширення інформації;

2) визначення порядку денного (суть цієї функції полягає в контролі за поширенням інформації);

3) проєкція в майбутнє та минуле, що має на увазі прогнозування політики на майбутнє, аналізуючи позитивний чи негативний досвід минулого [84, с. 35].

Вважаємо, що функції, запропоновані дослідником, не враховують всю широту жанрових різновидів політичних текстів і, відповідно, їх функцій. Тому з такою класифікацією не погоджуємося.

А.Г. Алтунян виділяє такі функції політичного тексту:

1) **Інформативна.** Ця функція полягає в передачі достатньої інформації про описуваному події або самому політиці. Для успішного виконання головної мети політичного тексту інформація повинна бути такою, що запам'ятовується, щоб привернути увагу політичної аудиторії.

2) **Функція переконання і спонукання.** Будь-який політичний текст спрямований на те, щоб переконати політичну аудиторію в правильності і розумності інформації, що міститься в посланні автора;

3) **Ідеологічна функція** (бачення ситуації: які проблеми треба вирішувати і шляхи їх вирішення);

4) **Мобілізаційна:** мобілізація аудиторії на підтримку пропозицій автора [3, с. 23].

Більшість дослідників погоджуються, що основною функцією політичного тексту є його використання як інструмента політичної влади (боротьба за владу, оволодіння владою, її збереження, стабілізація чи перерозподіл). Згідно зі спостереженнями дослідника процесів комунікації Г. Лассуела, мовець переважно намагається вплинути на співрозмовника, тому спілкування доречно трактувати, як «процес переконання, який особливо притаманний стилю пропаганди» [36, с. 123].

Здатність слова впливати на адресата є нині беззаперечною. Проте мовленнєвий вплив не обмежений лише цим. Його основним завданням є зміна за допомогою мовлення поведінки чи думок співрозмовника, створення нового світогляду, формування в нього нових переконань. Словом можна не лише описати, а й сформулювати ситуацію. А використавши нові заміни вербалізації вже відомих ситуацій, можна перейменувати певні явища, тоді сама ситуація буде названа по-іншому [33, с. 232]. Саме такий підхід до мовлення притаманний політиці, адже виступи політичних діячів – це передусім заздалегідь підготовлена промова, що навмисно спрямована на ідеологічний вплив. Основне завдання громадського діяча – не стільки інформувати реципієнта, скільки впливати на нього. Таку специфіку політичного мовлення засвідчує й О.І. Марченко. Лінгвіст наголошує на тому, що ідеологічна структура суспільства, як «розум» соціуму, здатна впровадити в масову свідомість особливу систему моральних, правових, політичних ідей, цінностей і

директив дії, що є основою, чи, точніше, доктриною для принципів організації й управління суспільним життям і нерозривно пов'язаною з ним сферою культури. «Провідником цих ідей», на думку дослідника, була й залишається мова [41].

Такий підхід до мови дає змогу лінгвістам подивитися на її вивчення під іншим кутом зору, уможливорює вивчення мови не як результату історичних, економічних, соціальних процесів у суспільстві, а як спонукального чинника; досліджувати мовлення як процес формування суспільної думки та поведінки. Ідеологічна сутність мови, на переконання багатьох лінгвістів, полягає в тому, що її виражальні можливості забезпечують висловленню потрібну значущість.

І. В. Рогозіна наголошує, що націлення мовних одиниць на вплив є обов'язковою умовою їх застосування в будь-якій комунікації. Дослідники одностайні в тому, що «мова не виконувала б свого комунікативного призначення повністю, якби не впливала на суспільство, детермінуючи його уявлення про ті події і явища, які відбуваються в ньому» [58, с. 128].

Таким чином, більшість лінгвістів (А.М. Баранов [8], Т.Г. Добросклонська [25] та ін.) дотримуються думки, що основною функцією політичного дискурсу є саме функція переконання і спонукання.

На наш погляд, перелічені вище функції також не повністю відображають функційні можливості політичних текстів. Політичний текст, будучи одиницею мови, може виконувати практично всі функції, які виконує мова. Але, оскільки питання мовних функцій також не є вирішеним до кінця (різні вчені висувають різну кількість функцій, які виконує мова та по-різному їх характеризують), то вважаємо доцільним розглянути такі функції: комунікативну, фатичну, емотивну та прагматичну.

Важливою функцією політичних текстів є **комунікативна** функція. Це функція спілкування. Мова сама по собі створена для того, щоб спілкуватися, а спілкування можливе лише в суспільстві. Щоправда, існують й інші комунікативні засоби, наприклад, жести й міміка, однак у процесі політичного мовлення вони є лише допоміжними супровідними щодо звукової мови засобами. Комунікативну

функцію виконує не тільки звукове політичне мовлення, а й написані чи надруковані політичні тексти.

Цікавим є те, що комунікативна функція мови зазвичай асоціюється з діалогічною мовною діяльністю, має на увазі наявність двох учасників мовного акту – того, хто говорить (адресанта) і того, хто слухає (адресата). Насправді ж, одним із адресатів завжди виступає сам мовець. Процес продукування політичного тексту знаходиться під контролем адресанта, який в ході спілкування вслухається в самого себе, контролює і коригує свою промову і мовну поведінку в залежності від реакції адресата і від ситуації. Наявність внутрішнього співрозмовника підкреслював Л.С. Виготський, вказуючи, що «навіть розмірковуючи на самоті, ми зберігаємо фікцію спілкування».

Фатична функція (від гр. *phatos* «розказане»), або контактовстановлююча, яку в сучасній лінгвістиці розуміють як засіб встановлення, продовження та завершення контакту [9; 83], або як можливість не тільки підтримати, продовжити, але й перервати спілкування [49]. Використовується фатична функція для встановлення, підтримання та завершення контакту (Б. Малиновський, Р. Якобсон), а також для погіршення чи розриву стосунків (Б.Ю. Норман), та проявляється в повідомленнях чи мовленнєвих актах, які не несуть в собі важливої інформації. Таким чином, основна мета використання фатичної функції у процесі виголошення політичного тексту – це перш за все процес підтримки чи розриву соціального зв'язку.

Емотивна – функція вираження почуттів, емоцій; експресивна (від лат. *expressio* «вираження») – функція самовираження, створення образу мовця, автора; волюнтативна (від лат. *voluntas* «воля») – функція волевиявлення мовця. Про неї як про одну з головних функцій мови писав ще Лукрецій в своїй відомій поемі «Про природу речей» [37]. Емоційно-експресивна функція політичних текстів виявляє себе в тих випадках, коли висловлювання має на меті вираження почуттів мовця або його бажання спонукати когось вчинити будь-яку дію. У мовному відношенні вона відрізняється різноманітністю інтонаційних засобів, відбором лексики і специфічними конструкціями спонукання.

Прагматична (від гр. *pragma* «дія») – функція, що вказує на ставлення мовця до висловленого, характеризує цілеспрямовану діяльність носіїв мови і реалізується в ситуаціях, коли перед мовцем стоїть мета впливати на співрозмовника, спонукати його до якого-небудь дії – не обов'язково мовної (відповісти, наказати, насварити, подякувати і т.д.) – або, навпаки, заборонити йому що-небудь робити [37]. Регулятивна функція, безперечно, властива політичному тексту, покликаному не так інформувати потенційного споживача про щось, скільки надати змістові своєї промови привабливості. Це дає підставу вважати політичні тексти такими текстами, що належать до маніпулятивної комунікації, мета якої полягає в тому, щоб спонукати людину вести себе тим чи іншим чином, здійснюючи певні вчинки або утримуючись від них.

Додатковою функцією політичних текстів можна вважати, на нашу думку, **естетичну** (від гр. *aistetikos* «такий, що стосується чуттєвого сприйняття») – функцію вираження прекрасного, виховання естетичного смаку [37]. Але варто враховувати, що поетична функція проявляється далеко не в кожному акті мовлення, за нею закріплені відомі стильові елементи структури мови і вона може виступати поза зв'язком з іншими функціями. Однак вважаємо, що в сучасному політичному дискурсі все-таки присутня орієнтація на форму повідомлення, на те, як виражена думка. Сучасні політики переважно слідкують за виразністю свого мовлення, що проявляється і в політичних текстах.

Варто розуміти, що та чи інша функція може домінувати в певному жанрі політичного тексту. Так, інформативна функція є особливо важливою для такого жанру, як листівка. Функція переконання і спонукання найбільш яскраво проявляється в рекламі і гаслах, листівках, політичних промовах і статтях, політичних публікаціях, оскільки в них особливе місце відведено саме впливові на адресата.

Підводячи підсумки, можна сказати, що для досягнення цілей політичний текст повинен бути зрозумілим і прозорим для потенційної аудиторії, на яку він орієнтований. Для цього політики використовують цілий ряд стилістичних прийомів, які спрямовані на успішне виконання завдань.

Однак при використанні тих чи інших прийомів в поєднанні зі стратегіями і тактиками впливу необхідно брати до уваги і особливості аудиторії, перед якою політику належить виступати. Прийоми можуть вплинути на певну групу населення, але не мати бажаного ефекту при впливі, наприклад, на представників того чи іншого соціального прошарку. Тому при побудові політичних текстів необхідно враховувати соціальний аспект політичної комунікації як один з факторів успіху політика.

Загалом, можемо стверджувати, що політичний текст, головними функціями якого є не тільки інформування, а й надання впливу на аудиторію, має важливе значення в житті суспільства, оскільки практично кожен громадянин прямо або побічно бере участь в політичному житті, піддаючись впливу з боку політичної влади, на що і спрямований політичний текст.

Варто розуміти, що залежно від типу політичного тексту та його мети, та чи інша функція може нівелюватися, а інша – навпаки, виходити на перший план та розкриватися на повну.

Отже, говорячи про функції політичного тексту, вважаємо доцільною таку класифікацію:

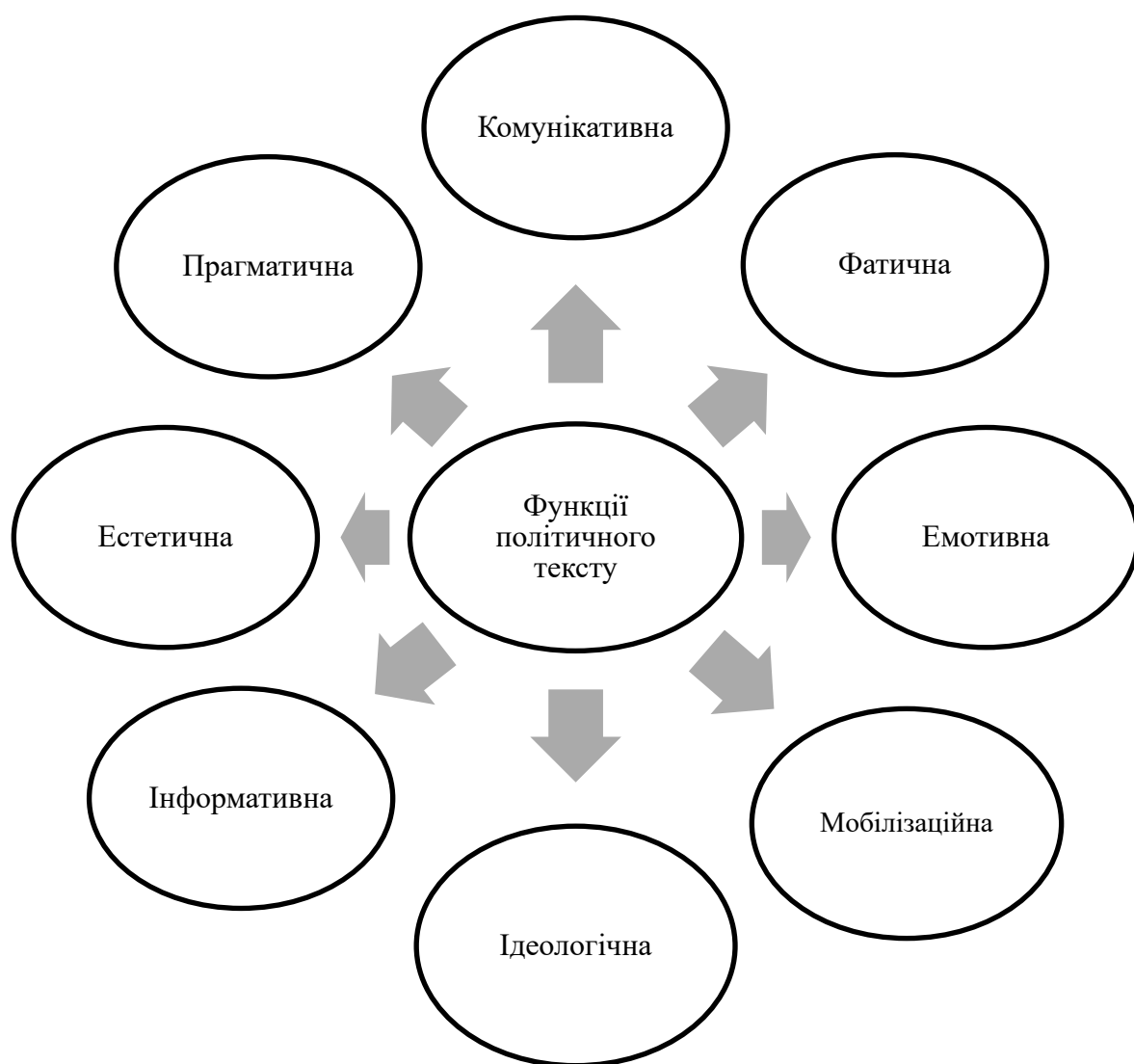

Рис. 1.3. Функції політичного тексту

Висновки до розділу 1

Отже, у розділі 1 розглянуто поняття політичного дискурсу та політичного тексту і з'ясовано, що політичний текст є складовою політичного дискурсу. Встановлено, що політичний дискурс варто розуміти як складну ідеологічно сконструйовану єдність комунікативної поведінки і прагматичних, політичних, соціокультурних і психологічних чинників, у межах якого реалізується процес політичної комунікації. Реалізується цей процес якраз завдяки політичним текстам, які функціонують у сфері політики, присвячені політичним питанням та мають власні функції і мету.

Розглянуто класифікації політичних текстів та з'ясовано види політичних текстів і їх особливості залежно від характеру суб'єкта та характеру об'єкта політичного тексту, жанру та форми мовлення.

Завдяки аналізу наукових праць та власним спостереженням визначено такі функції політичних текстів: комунікативна, фатична, емотивна, мобілізаційна, ідеологічна, інформативна, естетична та прагматична.

Встановлено, що залежно від типу політичного тексту та його мети, та чи інша функція може нівелюватися, а інша – навпаки, виходити на перший план та розкриватися на повну.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ

2.1. Дослідження політичної комунікації у сучасній лінгвістичній науці

Говорячи про методологію лінгвістичного аналізу політичних текстів, варто зазначити, що в Україні наукові праці з політичної лінгвістики мають поодинокий характер і присвячені як загальнотеоретичним питанням політичної комунікації, а саме проблемам розмежування політичної мови та політичного мовлення, інструментарію науки, основним поняттям і категоріям (Н. В. Кондратенко, Л. П. Нагорна, Л. М. Синельникова та ін.), так і конкретним виявам політичного дискурсу, зокрема вербальним аспектам політичного іміджу (Н. В. Петлюченко, Л. Л. Славова, О. М. Холод та ін.).

Загалом, дослідження різних аспектів політичної комунікації у вітчизняному мовознавстві започатковано у працях таких учених, як Ф. С. Бацевич, Т. М. Ващук, А. В. Ковалевська, Т. Ю. Ковалевська, Н. В. Кондратенко, Н. В. Кутуза, Н. В. Петлюченко, К. С. Серажим, Л. Л. Славова, Л. М. Синельникова, О. М. Холод та ін., тоді як у зарубіжній лінгвістиці мовні питання політичної взаємодії вивчено доволі ґрунтовно й цілісно (роботи А. М. Баранова, Е. В. Будаєва, Т. А. ван Дейка, Р. Водака, В. З. Дем'янова, М. Едельмана, О. С. Іссерс, М. В. Китайгородської, Дж. Лакоффа, Л. Лассвелла, Е. Лассан, П. Б. Паршина, Н. М. Розанової, О. А. Романова, П. Серіо, І. Ю. Черепанової, А. П. Чудінова, О. Й. Шейгал та ін.).

Д.А. Максимов виокремлює такі теорії дослідження політичної комунікації:

1. Теорія маніпулятивності, пов'язана з вивченням мовної поведінки, мовних засобів, риторичних прийомів та стратегій, використовуваних політиками з метою переконання (О. А. Романов, І. Ю. Черепанова).

2. Теорія тематичного аналізу політичного дискурсу, пов'язана з вивченням змістових аспектів політичної комунікації, зокрема семантичних аспектів слів і речень, метафор і стереотипів (А. М. Баранов, Ю. М. Караулов, А. П. Чудінов).

3. Теорія рефлексії, що ґрунтується на методах лінгвокогнітології, оскільки пов'язана з актуалізацією різних слотів у межах одних і тих самих фреймів у межах взаємодії учасників політичної комунікації та скерована на динамічний бік дискурсивних формацій (Т. В. Милевська, Н. О. Басенко).

4. Теорія аксіологічного аналізу, орієнтована на поняттеві, образні й ціннісні елементи з домінуванням останніх, в центрі уваги перебуває співвідношення персонального та соціального дискурсів (В. І. Карасик, Г. Г. Слишкін).

5. Теорія інтент-аналізу, пов'язана з вивченням психологічних особливостей політичного дискурсу, а саме прихованих намірів комунікантів та емоційно-експресивних параметрів політичної комунікації (Т. М. Ушакова, Н. Д. Павлова, В. В. Латинов, В. А. Цепцов, К. І. Алексєєв).

6. Ідеологічний аналіз, пов'язаний насамперед з інституційним дискурсом, що забезпечує трансляцію актуальних і «фіктивних» цінностей та орієнтований на виявлення ідеологем та політикем (В. М. Базилєв).

7. Теорія конфліктного політичного дискурсу, що охоплює дослідження агресивності, конфліктності та агональності як параметрів політичного дискурсу, зокрема вивчення експресивної лексики та метафорики (Л. М. Майданова, В. М. Аміров, Т. Г. Федотовських) [39, с. 49-50].

2.2. Методи дослідження прагматичних засобів експресивності англомовного політичного тексту

Більшість з описаних теорій мають міждисциплінарний характер, хоч і представлені здебільшого саме в політичній лінгвістиці, проте вони ґрунтуються на методах психології, соціології, комунікативістики тощо. Для дослідження прагматичних засобів експресивності англомовного політичного тексту, що є темою нашої роботи, актуальними є теорія маніпулятивності, (вивчення мовних засобів, прийомів та стратегій, використовуваних політиками з метою переконання) та теорія інтент-аналізу, (вивчення емоційно-експресивних параметрів політичного тексту).

Методами, які є доцільними при лінгвістичному аналізі мовного матеріалу, а саме англомовних політичних текстів та прагматичних засобів їх експресивності вважаємо: методи теоретичного аналізу і синтезу, метод спостереження, метод контекстуально-інтерпретаційного аналізу, елементи дискурсивного методу, компонентний аналіз.

Таким чином, проведене нами лінгвістичне дослідження англомовних політичних текстів було спрямоване, перш за все, на виявлення та аналіз прагматичних засобів їх експресивності.

На сьогодні існують численні дефініції поняття експресивності, сформовані в межах різних підходів до вивчення цієї лінгвістичної категорії, яку нерідко аналізують у річищі лексикографії, семасіології, ономасіології, функційної стилістики, поетики, риторики, прагмалінгвістики, психолінгвістики та інших галузей науки про мову.

Поняття мовної експресії є дотичним до термінів «емоційне» та «оцінне». Якщо коротко розглянути кожен з цих термінів, то варто зазначити, що оцінність (за О. А. Шумейко) – це семантична категорія, яка, ґрунтуючись на протиставленні часткових значень негативної, позитивної чи нейтральної оцінки, передає ставлення мовця до названого предмета, явища чи поняття [82, с. 167]. А.С. Стадній вважає, що оцінність пов'язана з емоційністю, адже емоції можуть бути позитивними або негативними, відповідно до соціальної оцінки явищ, що їх викликають. Так само й оцінний компонент – це позитивна чи негативна оцінка, яка існує в значенні слова: «Як і емоційність, оцінний компонент може характеризувати дію двома протилежними оцінками: позитивною (меліоративною) та негативною (пейоративною)», – вказує Стадній [66, с. 94].

Багато існує версій співвідношення понять «експресія» – «емоція». Як вказує Т.В. Матвеева, поняття «експресивність» і «емоційність» не можуть бути взаємозамінними. Експресивність – результат функціонування мовного засобу, вживання лексичної одиниці в мовленні, тоді як емоційність – це посилення виразності, яка виникає за рахунок мовного значення, значень мовних засобів, афіксів зокрема [42, с. 15]. На наш погляд, такий підхід є виправданим, а тому в

нашому дослідженні ми схильні до розмежування понять «оцінність», «емоційність», «експресивність» та до детальнішого розгляду безпосередньо категорії експресивності.

Вузьке трактування категорії експресивності знаходить відображення в галузі семасіології та зведене до розгляду лінгвістичної категорії експресивності як семантичної ознаки слова. Ці погляди репрезентовані працями таких дослідників, як Л.М. Васильєв, В.М. Гридін, О.М. Григор'єва, О.М. Сергєєва, В. М. Телія та ін.

Наприклад, В.М. Телія вважає, що експресивність – це суб'єктивна модальність, відображення у змісті мовних сутностей емотивного ставлення суб'єкта мовлення до елементів зовнішнього чи внутрішнього світу людини [70, с. 40].

За широкого розуміння категорії експресивності її трактують як засіб посилення виразності та зображальності мовлення, його впливу. Цей підхід репрезентовано в працях таких лінгвістів, як Є. М. Галкіна-Федорук, Р. Р. Чайковський, В. І. Шаховський та ін. Зокрема, Є. М. Галкіна-Федорук кваліфікує експресивність як «посилення виразності, зображальності, збільшення впливу сили сказанного» [17, с. 107], чим прирівнює її до виразності.

В. І. Шаховський тлумачить поняття експресивності як «цілеспрямоване посилення висловлення різними мовними засобами, розраховане на певну реакцію адресата, тобто на бажаний вплив від сказанного» [78, с. 58].

Б.М. Головін зазначає, що експресивність – це підсилена виразність, така соціально й психологічно мотивована властивість мовленнєвого елемента, яка деавтоматизує його сприйняття, підтримує загострену увагу, активізує мислення, викликає почуттєву напругу читача [19, с. 186]. В основі експресивності – невідповідність певних мовних чи мовленнєвих засобів мовним стандартам.

С.Я. Єрмоленко говорить, що «експресивність – властивість мовної одиниці підсилювати логічний і емоційний зміст висловленого, виступати засобом суб'єктивного увиразнення мови» [28, с. 325].

Р.Р. Чайковський розуміє під експресивністю «по-перше, об'єктивно наявні властивості мовних засобів збільшувати прагматичний потенціал висловлення,

надаючи їм необхідного психологічного спрямування, і, по-друге, створену функціонуванням певної сукупності експресивних засобів мови специфічну атмосферу висловлення, що полягає в здатності цього висловлення інтенсивно впливати на сприйняття читача, викликаючи в нього певну інтелектуальну чи емоційну реакцію» [72, с. 193].

Як бачимо, у науковій літературі експресивність розглядається в різних аспектах і відповідно кваліфікується то як явище стилістичне, функціональне (мовленнєве), то як прагматичне, синтаксичне або семантичне. Всі дослідники однак погоджуються, що визначальною функцією експресії є функція впливу.

На наш погляд, широке трактування категорії експресивності є більш виправданим, тому у нашому дослідженні ми зверталися саме до нього.

Дослідники також наголошують на значній ролі суб'єкта в категорії експресивності. Є. М. Галкіна-Федорук, В. М. Телія, Р. Р. Чайковський, В. І. Шаховський, а також деякі інші вчені одностайно стверджують, що функція експресивності полягає не тільки у вираженні зв'язку дійсності з її емоційним сприйняттям, але й у реалізації впливу на адресата. Водночас, Є. М. Галкіна-Федорук, а також інші дослідники дотримуються думки, що експресивність як мовна категорія не містить інформації про суб'єкт інформації, але прогнозує характер та інтенсивність сприйняття інформації [17].

Таким чином, окреслення меж експресивності являє собою одну із суттєвих проблем, оскільки вона пов'язана із суб'єктивним аспектом людської мови, а саме з емоційним у своїй основі ставленням мовця до того, що він повідомляє. Експресивність як загальномовна категорія стосується всіх сфер мови й притаманна одиницям усіх рівнів мовної системи – від фонетичної до синтаксичної.

Саме використання засобів вираження експресивності забезпечує реалізацію однієї з основних функцій політичного тексту — функції впливу.

Загалом, розвиваючи погляди О. П. Сковородникова та Г. А. Копніної [63], які враховують ознаки експресивності в її різних дефініціях, характер експресивності як категорії, що виявляється на всіх рівнях мови, зокрема й на текстологічному, визначаємо категорію експресивності як сукупність ознак мовної / мовленнєвої

одиниці, а також усього тексту, завдяки яким мовець (автор написаного тексту) виражає своє суб'єктивне ставлення до змісту чи адресата мовлення. Очевидно, що категорія експресивності являє собою лінгвістичну категорію, яка пронизує всі рівні мовної системи й відображається як у мові, так і в мовленні.

Експресивність пов'язана з основними компонентами мовленнєвого акту: із мовцем, вираженням його почуттів, настроїв і ставлення до предмета мовлення та адресата; з адресатом – із впливом висловлення на адресата й досягнення певного прагматичного ефекту. Сутність семантичної категорії експресивності полягає у вираженні додаткових значеннєвих відтінків, що нашаровуються на основне (лексичне, граматичне чи синтаксичне) значення, або в посиленні цього значення.

Висновки до розділу 2

У розділі 2 проаналізовано теоретичну базу вивчення політичного тексту в українському та зарубіжному мовознавстві та виявлено, що в Україні наукові праці з політичної лінгвістики мають поодинокий характер і присвячені як загальнотеоретичним питанням політичної комунікації, так і конкретним виявам політичного дискурсу.

Описано методологію лінгвістичного аналізу англomовних політичних текстів, зокрема прагматичних засобів їх експресивності та виділено такі методи дослідження: методи теоретичного аналізу і синтезу, метод спостереження, метод контекстуально-інтерпертаційного аналізу, елементи дискурсивного методу, компонентний аналіз.

Виявлено, що проведене нами лінгвістичне дослідження англomовних політичних текстів спрямоване, перш за все, на виявлення та аналіз прагматичних засобів їх експресивності.

Розглянуто різні підходи до тлумачення поняття «експресивність» та з'ясовано, що категорія експресивності являє собою лінгвістичну категорію, яка пронизує всі рівні мовної системи й відображається як у мові, так і в мовленні.

РОЗДІЛ 3

ПРАГМАТИЧНІ ЗАСОБИ ЕКСПРЕСИВНОСТІ В ПОЛІТИЧНОМУ ТЕКСТІ НА СИНТАКСИЧНОМУ РІВНІ

3.1. Основні експресивні прийоми синтаксису в англомовних політичних текстах

Історію розвитку синтаксису до середини ХХ століття можна розглядати як послідовну зміну логіко-психологічного підходу формально-граматичним і навпаки. Логічний підхід зумовив розгляд синтаксису як учення про способи вираження думки й розроблявся філософськими граматиками під кутом зору раціоналізму й універсалізму. Психологічний підхід до синтаксису виник у другій половині ХІХ століття у концепціях Г. Пауля, Г. Штейнталя, О. Потебні, В. Вундта, однак за своєю сутністю був близький логічному, хоча зміст речень й отримував комунікативно-психологічну інтерпретацію. Формально-граматичний підхід спершу зосереджувався на засобах комбінації мовних одиниць, що знайшло відображення у структуралістських розробках дистрибутивного синтаксису, вченні про синтаксичну валентність тощо.

У другій половині ХХ століття увага синтаксистів була перенесена на логіко-семантичний, комунікативно-дискурсивний, мовленнєвий, когнітивний, стилістичний, комп'ютерний та інші аспекти дослідження.

Сучасний стан синтаксичних розвідок характеризується широким розгалуженням напрямів синтаксису. З'явилися терміни «суперсинтаксис» (В. Дресслер), «макросинтаксис» (З. Харріс), «гіперсинтаксис» (Б. Палек), «граматика контексту» (Т. ван Дейк) тощо.

Термін «експресивний синтаксис» з'явився у східнослов'янських синтаксичних студіях відносно нещодавно – починаючи з 60-х рр. ХХ ст. [2, с. 149]. Застосовують його для опису окремих синтаксичних явищ писемного мовлення.

Вперше питання про експресивний синтаксис сформулював Ш. Баллі, який уважав експресивний чинник (афективний) обов'язковим компонентом будь-якого висловлювання. Особливість співвідношення інтелектуального та афективного

рівнів висловлення Ш. Баллі і його послідовники вбачали в тому, що афективний рівень є обов'язковим компонентом висловлення, поза яким останнє не існує. На думку Ш. Баллі, в афективному чиннику слід розрізняти два завдання: вираження суб'єктивного світу мовця й використання мовних засобів для впливу на адресата [6, с. 20].

Експресивний синтаксис нині аналізують як мовну й мовленнєву категорії (М. Глазкова, С. Єрмоленко, О. Матвійчук та ін). Загалом, погоджуємося із твердженням М. Кожиної про те, що будь-які синтаксичні засоби містять у собі величезний експресивний потенціал, що проявляється, перш за все, у їхній здатності стилістично варіюватися, передавати найтонші відтінки думки [34, с. 150]. Експресію синтаксичних одиниць пов'язують з «так званим аранжуванням смислів чи видозміною функціональної перспективи висловлення» [22, с. 274], мовні механізми експресивності – з людським чинником, а її техніку – зі стилістичними фігурами, прийомами, до яких належать явища неповноти речень, приєднування, парцеляції тощо.

Варто вказати, до **експресивних прийомів синтаксису** належать парцеляція, сегментація, лексичний повтор із синтаксичним поширенням, питальні конструкції в монологічному мовленні, номінативні речення (переважно ланцюжки номінативних речень), вставлені конструкції, особливі випадки вживання словоформ. Інколи до цих прийомів відносять еліпсис, антиеліпсис, усічення (недомовленість), при цьому за основу береться економичність та надлишковість структур [63, с. 40-48].

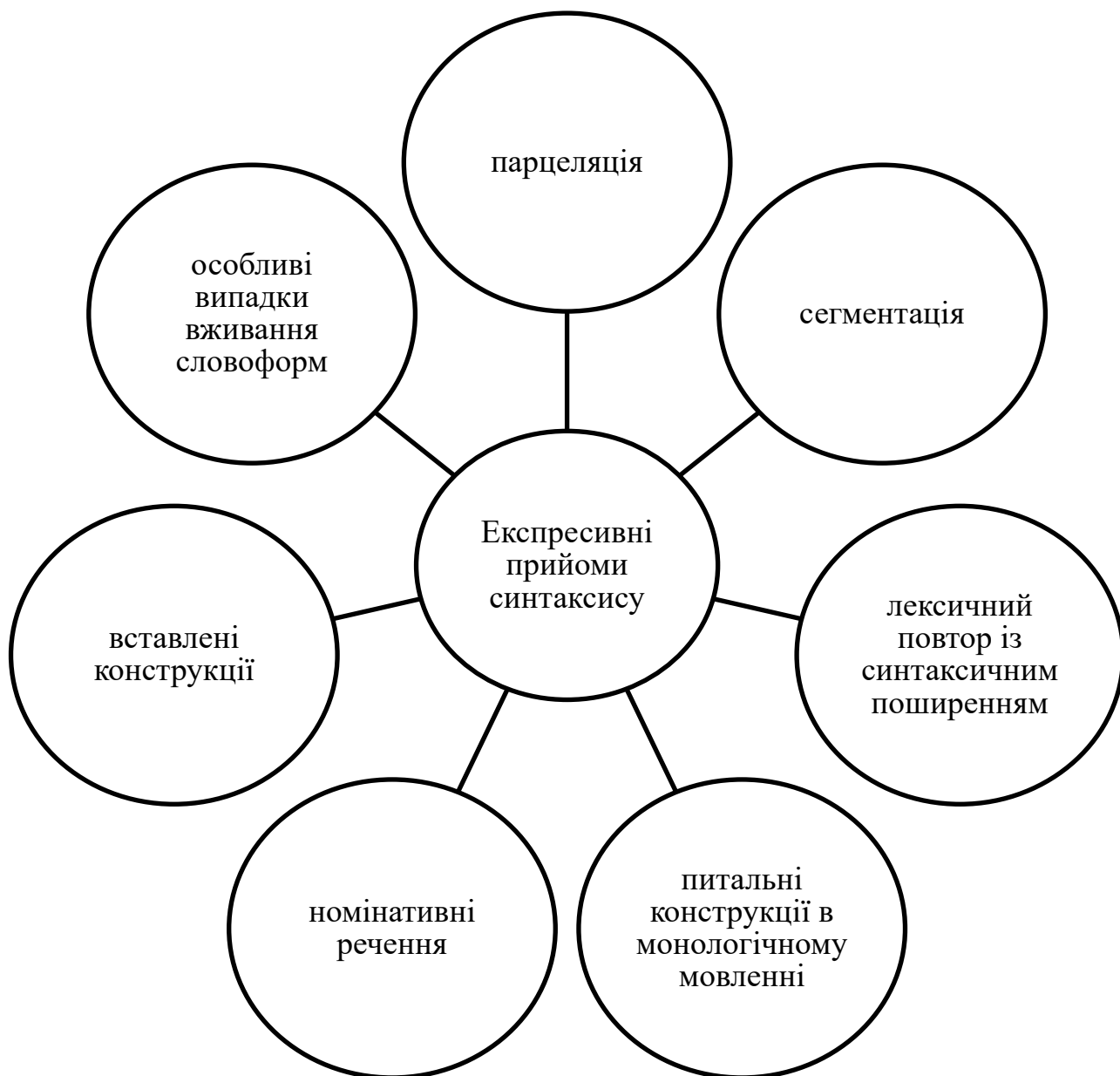

Рис. 3.1. Експресивні прийоми синтаксису

Попри значну кількість робіт, що присвячені дослідженню явища розчленованості, поділу синтаксису, спроби вчених визначити зі структурно-семантичної точки зору зміст таких понять як парцеляція, сегментація, сепаратизація, приєднувальні конструкції і таке інше не мають однозначного трактування, більше того, нерідко ці терміни тлумачаться по-різному або ж

виступають синонімами. У нашому дослідженні ми все-таки розмежуємо усі ці поняття та зупиняємося детальніше на деяких із них.

Все більшого поширення в експресивному синтаксисі набуває явище **парцеляції**, що полягає у виділенні відрізка речення в окрему самостійну частину, яка, однак, не пориває семантичного і структурного зв'язку з реченням.

Аналіз мовного матеріалу свідчить, що природа явища розчленування єдиної граматичної структури однакова. Основними завданнями парцеляції є надання мові смислових та експресивно-стилістичних відтінків, підкреслення смислової та емоційної ваги окремих членів висловлення. В широкому розумінні парцельована конструкція може складатися з двох і більше частин: основного висловлення та парцелятивів. Основне висловлення завжди виступає як самостійне речення, парцеляти знаходяться у повній залежності від основного висловлення, як в змістовому відношенні так і за синтаксичною функцією носить характер додаткового повідомлення, яке уточнює чи розвиває основне висловлення. Парцелят відокремлюється від основного висловлення крапкою.

Парцеляти утворюються як наслідок нетотожності структур речення і висловлення. Парцелят, як і саме висловлення, неможливий без певного контексту, тобто парцелят є функціонально залежним. Структурна схема парцелята, ґрунтуючись на основі речення, складається з предикативної ознаки і суб'єкта в їх відношенні одне до одного та об'єкта. Тому таку структуру можна назвати парцельованим реченням.

Таким чином, парцеляція – явище експресивного синтаксису, тому опис парцелятивів повинен ґрунтуватись на їх стилістичних функціях. У політичних текстах це, здебільшого, функція уточнення: *We have real enemies in the world. These enemies must be found. Pursued. And they must be defeated* [86].

Формально та функційно на парцеляцію дуже схожий прийом **приєднування**. Приєднування як синтаксичне явище досліджували В.В. Виноградов, М.О. Вінтонів, І.І. Горіна, О.О. Лаптева, О.Б. Сиротиніна, Л.В. Щерба та ін. Вони одностайні в тому, що приєднувальна конструкція складається з автосемантичного речення та приєднуваної частини, яка доповнює й уточнює перше речення, «виникає блок із

двох семантично й синтаксично пов'язаних речень, з яких друге повністю орієнтоване на перше, а перше є автосемантичним за своєю структурою та позицією» [21, с. 13–14]. Приєднування застосовують у тому разі, коли логічно зв'язані частини висловлювання ніби не вміщаються в одну структурно-сміслову площину, коли на додаток до сказаного треба повідомити іще щось, – дуже важливе, істотне, коли треба щось емоційно уточнити. За таких умов з'являються розриви й невідповідності між стилістичними застосуваннями синтаксичних форм та їх нормальними значеннями [71, с. 174-175].

У англомовних політичних текстах такі синтаксичні конструкції зустрічаються досить часто. Завдяки використанню приєднувальних конструкцій посилюється та підкреслюється вага сказаного: *We will not forget moments of silence and days of mourning in Australia and Africa and Latin America. Nor will we forget the citizens of 80 other nations who died with our own* [87].

Відмінність між парцеляцією і приєднуванням полягає в семантичному та граматичному аспектах. «Парцелят» семантично і граматично залежить від основного компонента речення, тобто і в цій функційній позиції він постає членом речення. За необхідності й за певних умов його можна повернути до реченнєвої структури. Підґрунтям для розрізнення парцеляції та приєднування слугує «врахування в синтаксичній структурі речення двох аспектів: динамічного і статичного» [30, с. 826]. Зокрема, парцеляція пов'язана з комунікативно-функційним планом речення, є продовженням його суті, а приєднування належить до статичного плану речення, тому воно перебуває в одному ряду з розділовими, причиновими відношеннями [30, с. 826]. Парцельована структура є функційно залежною, а приєднувальна – самостійною.

Приєднувальний компонент постає уточнювальним щодо попереднього речення. Чинник завершеності попереднього речення постає вагомою підставою для зарахування конструкції до парцельованої або приєднувальної. Приєднувальні означення в політичних текстах зазвичай застосовують для характеристики явищ: *And if we had a value added tax at even half the European level it would generate over 800 billion in new revenue which combined with the money in our hands it would be the*

*trickle up economy from our people, families and communities up we would spend the money and circulate through our regional economies and neighborhoods—creating millions of jobs, making our families stronger. **And healthier*** [85].

Іншою стилістичною фігурою, що створює емотивну експресію, є **ампліфікація** – нагромадження однорідних елементів мови для підсилення виразності та емоційності останньої: *America! Tonight, if you feel the same **energy** that I do, if you feel the same **urgency** that I do, if you feel the same **passion** that I do, if you feel the same **hopefulness** that I do -- if we do what we must do, then I have no doubt that all across the country, from Florida to Oregon, from Washington to Maine, the people will rise up in November, and John Kerry will be sworn in as President, and John Edwards will be sworn in as Vice President, and this country will reclaim its promise, and out of this long political darkness a brighter day will come* [86].

В англомовних політичних текстах такі конструкції функціують досить активно: *We will direct **every resource at our command – every means of diplomacy, every tool of intelligence, every instrument of law enforcement, every financial influence, and every necessary weapon of war – to the destruction and to the defeat of the global terror network*** [87].

Експресивно-видільну функцію в англомовних політичних текстах виконує і психологічно мотивований **лексичний повтор**. У спонтанному мовленні він відбиває властивості думки, її драматизм й емоційну імпульсивність, стихійну спробу мовця перебороти неадекватність одиничного слова суб'єктивному почуттю. У неспонтанному ж (продуманому, творчо організованому) мовленні – це наслідок стилістичного осмислення слова [71, с. 176]: *That is the true genius of America, **a faith – a faith** in simple dreams, an insistence on small miracles* [86]. Наглядним прикладом прагматичного використання повторів є уривок із промови Барака Обама: ***John Kerry believes** in an America where all Americans can afford the same health coverage our politicians in Washington have for themselves. **John Kerry believes** in energy independence, so we aren't held hostage to the profits of oil companies, or the sabotage of foreign oil fields. **John Kerry believes** in the Constitutional freedoms that have made our country the envy of the world, and he will never sacrifice our basic liberties, nor use faith*

as a wedge to divide us. And **John Kerry** believes that in a dangerous world war must be an option sometimes, but it should never be the first option [86].

Ще приклади: **If there is** a child on the south side of Chicago who can't read, that matters to me, even if it's not my child. **If there is** a senior citizen somewhere who can't pay for their prescription drugs, and having to choose between medicine and the rent, that makes my life poorer, even if it's not my grandparent. **If there's** an Arab American family being rounded up without benefit of an attorney or due process, that threatens my civil liberties [86]; I'm talking about something more substantial. It's **the hope** of slaves sitting around a fire singing freedom songs; the hope of immigrants setting out for distant shores; **the hope** of a young naval lieutenant bravely patrolling the Mekong Delta; **the hope** of a millworker's son who dares to defy the odds; **the hope** of a skinny kid with a funny name who believes that America has a place for him, too. **Hope... Hope** in the face of difficulty. **Hope** in the face of uncertainty. The audacity of **hope!** [86]; **We have seen** it in the courage of passengers who rushed terrorists to save others on the ground. Passengers like an exceptional man named Todd Beamer. And would you please help me welcome his wife, Lisa Beamer, here tonight? **We have seen** the state of our union in the endurance of rescuers working past exhaustion. **We've seen** the unfurling of flags, the lighting of candles, the giving of blood, the saying of prayers in English, Hebrew and Arabic. **We have seen** the decency of a loving and giving people who have made the grief of strangers their own [87].

Бачимо, що використання ампліфікації у політичному дискурсі створює особливий емотивний фон розповіді та посилює виразність сказаного, впливаючи тим самим на реципієнта, оскільки багаторазове повторення привертає увагу та змушує вслухатися у зміст сказаного: *This is not, however, just America's **fight**. And what is at stake is not just America's freedom. This is the world's **fight**. This is civilization's **fight**. This is the **fight** of all who believe in progress and pluralism, tolerance and freedom* [87].

Особливої уваги потребують експресивні конструкції, виражені **неповними реченнями**. Питання неповноти речення тривалий час цікавить дослідників. Традиційно неповноту синтаксичних одиниць трактують як відхилення від норми з

пропущеними одним чи кількома членами, які можна встановити з контексту чи із ситуації мовлення (І. Р. Вихованець, П.С. Дудик, А. П. Загнітко, Б. М. Кулик, І. Г. Чередниченко та ін.). Неповні речення за характером пропуску члена речення поділяють на два види: власне неповні та еліптичні. У межах власне-неповних виокремлюють контекстуальні, ситуативні, сегментовані й обірвані. До неповних речень загалом належать конструкції з неповною реалізацією структурних схем речень і словосполучень, висловлення незаміщеними позиціями членів речення, необхідність яких зумовлена інформативною семантикою та зв'язком із тими членами, що наявні в реченні. Кожен окремий тип неповного речення потребує окремої уваги в дослідженні, однак у межах нашого дослідження розглянемо детальніше обірвані й сегментовані конструкції.

Незакінчені (обірвані) речення – здебільшого розглядають з-поміж неповних речень, оскільки недомовлені компоненти можна відновити через урахування найближчого контексту.

В мовознавстві існує кілька підходів до розуміння місця і ролі зазначених одиниць. Одні лінгвісти розглядають їх окремо, виводячи за межі односкладних речень (Б. М. Кулик, П. С. Дудик, І. І. Слинко), інші кваліфікують незакінчені (обірвані) речення як односкладні та наголошують на їхній членованості, мотивованій комунікативно-ситуативними завданнями (І. Р. Вихованець, М. С. Скаб).

П. С. Дудик аналізує такі вислови «як такі синтаксичні одиниці мови і мовлення, що перебувають поза межами як двоскладних, так і односкладних. Адже вони скільки-небудь відчутно не виявляють ні змістової, ні синтаксичної розчленованості, не мають логічної та граматичної основи двоскладного чи односкладного речення» [26, с. 310].

Отже, дослідники вважають незакінчені (обірвані) речення різновидом неповних і називають їх «власне-неповними», «нерозгорнутими» реченнями (І. А. Попова) або ж «недомовленими» (П. С. Дудик, О. М. Гвоздев), інші ж взагалі не визнають їх реченнями (К. М. Галкіна-Федорук). П. С. Дудик називає їх незакінченими реченнями, для яких головною ознакою «є їх незакінченість,

незавершеність», які слід розуміти «поширено – як незакінченість змістову, структурну та інтонаційну» [26, с. 303], наголошуючи, що поняття «речення» береться тут умовно: «конструкції, що їх з певних причин не завершено, не сформовано в усіх тих складниках, які властиві загальній категорії речення, не можуть вважатися справжніми реченнями», тому вони складають «початкові частини звичайних речень – простих «самостійних», складносурядних і складнопідрядних» [26, с. 303]. Їхня «уламковість», за твердженням П. С. Дудика, стає на заваді для їхнього адекватного опису, оскільки з-поміж таких висловів «дуже складно скільки-небудь чітко розмежувати явища типові і менш типові, рідше простежувані й епізодичні». Їхня малослівність, фрагментарність та відповідна будова не постає випадковою, оскільки вона мотивована їхнім функційним призначенням, джерелом якої виступає «певний емоційний стан мовця, його волевиявлення за конкретної ситуації, переживання й оцінка, міркування, наміри тощо».

І. А. Попова наголошує, що у таких висловах думка «ще недостатньо сформувалася, ще не перетворилася повністю у явище мови – речення» [54, с. 31], а О. М. Гвоздев констатує: «Навмисне недоговорювання речень створює враження повної прозорості недомовленого, а також небажання договорювати що-небудь неприємне» [13, с. 202]. Найкатегоричнішим постає підхід К. М. Галкіної-Федорук, яка чітко кваліфікує такі конструкції і підкреслює, що «не можна зараховувати до неповних речень особливий розряд перерваних речень, де наявна і неповнота, і недомовленість думки [17, с. 25]. Такі недомовлені вислови не можна вважати й реченнями, оскільки ми навіть не знаємо, що хотів сказати мовець, хоча інколи можемо здогадуватися з контексту.

Іншою розрізнявальною ознакою незакінчених (обірваних) речень є різноманітність форм їхнього вияву.

На відміну від неповних та еліптичних речень, частини в незакінчених (обірваних) реченнях не співвідносні з членами речення. Їх не можна вважати ні головними, ні другорядними членами речення. Ще однією рисою незакінчених (обірваних) речень є підвищення інтонації на слові, після якого обривається

речення, а саме слово набуває особливого смислового навантаження. Із-поміж причин неповноти в таких реченнях – лінгвістичні та екстралінгвістичні.

Основними умовами, які сприяють виникненню обірваних речень, є різноманітні відхилення, що трапляються на тому чи тому етапі процесу утворення речення. Зокрема, на заваді завершення фрази може стати втручання іншої особи, зміни в ситуації спілкування, психологічні стани (збентеження, переляк, сором, образа, здивування тощо). Такі речення особливо часто простежуються у «спонтанних» політичних текстах, наприклад у дебатах: *Now... Now let me be clear. Let me be clear* [86]; *People don't expect... People don't expect government to solve all their problems* [86]. У наведеному прикладі речення є незакінченими внаслідок психічного стану мовця: переживань, збудження, нервового напруження.

Ще один приклад: – *The truth is... – Senator, we will get to this* [85]. Тут речення є незакінченим через втручання в мовлення іншої особи.

Варто відзначити, що прагматичним потенціалом у політичному дискурсі відзначаються саме ті обірвані речення, функціонування яких спричинене психічним станом мовця, оскільки вони відзначаються особливою експресією та викликають ті самі почуття у реципієнта.

Отже, незакінчені конструкції здебільшого фрагментарні, малослівні, їхнім джерелом є певний емоційний стан мовця, його волевиявлення, переживання, міркування, наміри. Від неповних речень незакінчені структури легко відрізнити, оскільки їхня усічена частина в них зазвичай невідома та не підлягає точному відтворенню. Основною й найважливішою функцією незакінчених речень є експресивізація викладу для образного відображення дійсності та активізації сприйняття інформації аудиторією. Отже, незакінчені речення виникають під час мовленнєвої діяльності через низку чинників, пов'язаних з основними етапами формування й вираження думки. Важливими закономірностями появи обірваних речень є різноманітні невідповідності, певні відхилення, які можуть траплятися під час протікання процесу продукування висловлення, зумовлені суб'єктивними й об'єктивними причинами.

Процес **сегментації**, тобто членування тексту на окремі сегменти є провідним у сучасному експресивному українському синтаксисі. Інформація у цьому випадку подається частинами, у той час як синтаксична система української мови дозволяє передати ту саму інформацію без розчленування тексту на сегменти.

Загалом, поняття «сегментація», «сегмент» охоплюють велике коло мовних явищ. У лінгвістичній літературі можна зустріти такі пояснення сегментації:

1) сегментація – будь-яке ізольоване функціонування відрізків мовлення (О. Реферовська);

2) сегментація – відокремлення членів речення (С. Шевченко);

3) сегментація – відділення компонентів від речення (Ш. Баллі, О. С. Попов, Н. О. Шигаревська, О. Б. Сіротініна) [81].

У даних визначеннях сегментація розглядається як самостійне функціонування членів потенційного синтаксичного цілого. В якості сегментованих конструкцій виступають структури, елементи яких можуть входити як у межі речення, так і виходити за них.

Як зазначає Н. Івкова, до самого терміна й процесу сегментації наразі існують два підходи: широкий (будь-яке розчленоване на окремі інтонаційно-сміслові відрізки, сегменти, висловлення називається сегментованим; поняття синтаксичної сегментації, таким чином, пов'язане з розривом синтаксичних зв'язків як у словосполученні, так і в окремому реченні або ж між кількома реченнями.) і вузький підхід (термін «сегментація» співвідноситься з конструкціями, що ґрунтуються на кореляції субстантивної форми вираження того чи іншого поняття, з одного боку, і його займенникового вираження, з іншого, тобто, у вузькому розумінні йдеться про називний теми) [32, с. 7].

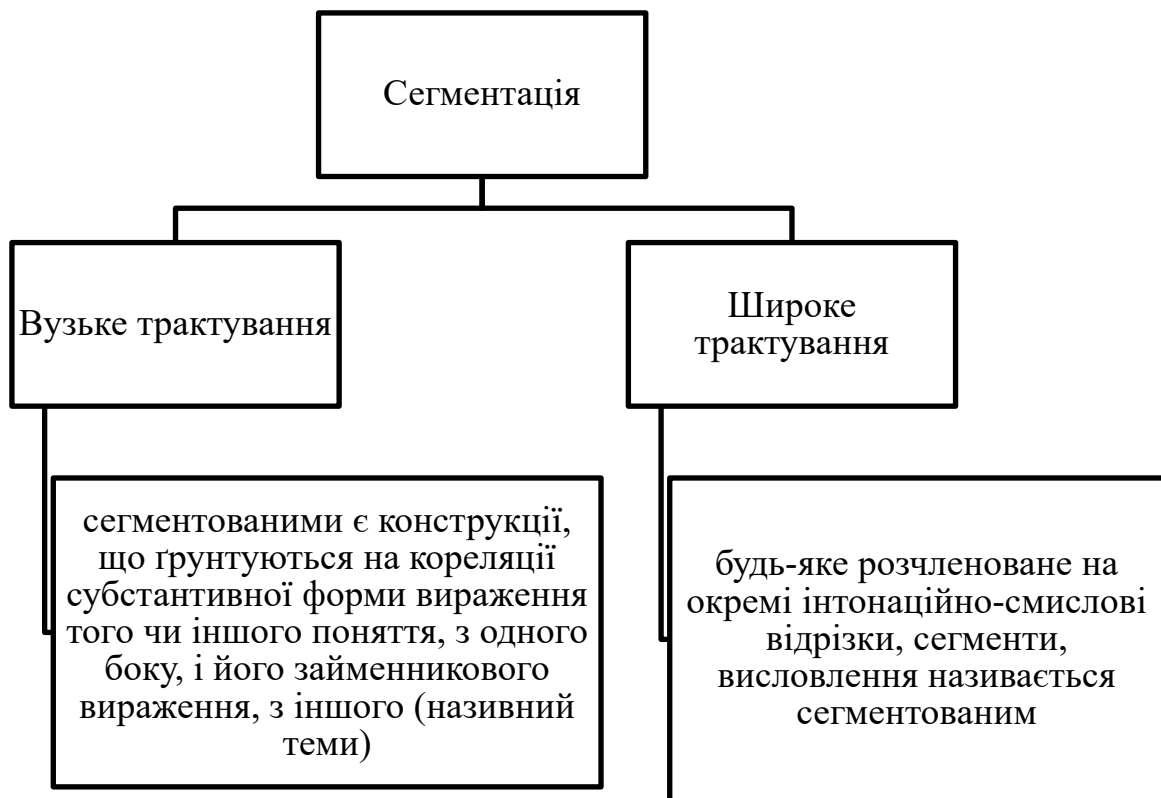

Рис. 3.2. Підходи до терміна й процесу сегментації у лінгвістиці

Перший крок у напрямі такого розмежування зробив О. Попов, який констатував, що сегментація висловлення (в широкому розумінні цього терміна) – це виділення частини висловлення, сегмента. Вузьке розуміння, на думку О. Попова, пов’язане з конструкцією з «подвійним позначенням», яка обов’язково складається із сегмента, спеціально виділеного, й основної частини із займенниковим корелятом. І парцеляція, і приєднування, й називний теми базуються на цій ознаці, бо розчленовуються, сегментуються, руйнуючи цілісність реченнєвої структури, таким чином сегментація є синонімом до слова «розчленування» [52].

Услід за О. Поповим термін «сегмент» використовує Д. Розенталь. Проте на відміну від О. Попова, вчений визначає сегмент не як інтонаційно виділену частину одного речення, що називає його тему, а як ізольовану форму називного відмінка іменника, яка знаходиться на початку не лише речення, але й тексту і яка називає особу або предмет, які в наступній частині речення отримують повторне означення у формі займенника [59].

Найбільш повно теорія сегментації була опрацьована Ш. Баллі [6, с. 126-137]. Порівнюючи сурядну і сегментовану конструкції, Ш. Баллі стверджує, що у сегментованій конструкції є необхідними дві частини: перша («тема») переважно готує слухача до повідомлення, друга («причина») повідомляє щось про «тему», хоча порядок розташування «теми» і «причини» («приводу») не є суворо регламентованим.

Таким чином, сегменти мають змістові кореляти у базовій та у відокремленій частинах. Н.О. Шигаревська підкреслює, що будь-який сегмент є «розшифруванням» [80, с. 64] одного з несамостійних займенників, що фігурують у предикативній групі. О.С. Попов виділяє дві частини сегментованої конструкції: сегмент, який представляє собою тему і основу з займенниковим корелятом теми (рему) [53]. Цю точку зору поділяють О.Б. Сіротініна, Т.Н. Софронова.

Отож, терміни «сегментація», «сегмент» є адекватними для позначення розчленованих конструкцій, які передбачають «утворення сегмента», тобто винесення у сегмент одного з членів речення і протиставлення сегмента предикативній групі (дієслівній частині за термінологією Ш. Баллі [6, с. 239]). Однак, під визначення «сегментація» потрапляють різні види членування, відокремлення синтаксичних структур: від словосполучення до складного синтаксичного цілого.

Таким чином, сутність сегментованих конструкцій «полягає в розчленуванні висловлювання на дві взаємопов'язані і водночас структурно й функціонально розмежовані частини з метою виразнішого, переважно експресивного, звучання їх» [26, с. 215].

Постаючи способом текстової організації писемного мовлення, сегментація породжена закономірностями й впливом усного мовлення, що зумовлює відкритість ряду структурно-семантичних різновидів сегментованих конструкцій, до яких сьогодні залучають побудови різного синтаксичного статусу, як ті, що функціонують у формальних межах речення, так і ті, що виходять за межі реченнєвого утворення.

Найяскравішими конструкціями сегментації сучасного синтаксису виступають називний уявлення та називний теми. У політичному дискурсі вони використовуються не надто часто, оскільки містять у собі значний стилістичний потенціал: *Hope... Hope in the face of difficulty. Hope in the face of uncertainty. The audacity of hope!* [86].

Окреме місце серед експресивних конструкцій посідають **еквіваленти речень (нечленовані речення)**.

Майже всі нечленовані речення є граматичними засобами оформлення різноманітних позамовних ситуацій, проте зазвичай вони відрізняються не тільки особливостями формально-синтаксичної й семантико-синтаксичної будови та специфікою частиномовної репрезентації їхніх компонентів, а й емоційно-експресивним забарвленням.

Нечленовані структури вирізняються своєю здатністю маркувати тільки емоції мовця, пов'язані з певними позамовними ситуаціями, а не позначати ці ситуації. На противагу їм навіть нечленовані побудови, репрезентовані звуконаслідувальними словами, моделюють ситуації позамовної дійсності, але позбавлені емоційного навантаження.

На користь уживання того чи того терміна мовознавці неодноразово висловлювали різні аргументи. Навіть П. С. Дудик, у праці якого превалує поняття слова-речення, зазначає: «Термін слово-речення не зовсім точний, однозначний, бо словом-реченням подекуди називають однослівне речення, наприклад односкладне» [26, с. 232]. Зазначені теоретичні положення лягли в основу міркувань й інших учених.

На недосконалості такої назви аналізованих синтаксичних одиниць наполягає А. П. Загнітко, оскільки, на його думку, основу вказаного поняття становить «суто кількісний показник» [30, с. 80]. Близькі ідеї висловлює також О. С. Шатілова: «По-перше, нечленовані конструкції не завжди складаються з одного лише слова, а по-друге, однослівними можуть бути членовані речення (двоскладні та односкладні), а отже, використання поняття «слово-речення» на позначення лише нечленованих утворень є недоцільним» [76, с. 80].

Порівняно інший опис нечленованих конструкцій, побудований на їхній функційній спеціалізації та лексико-граматичному наповненні, запропонував І.Р. Вихованець [13, с. 100–102]. Дослідник акцентував увагу на здатності вказаних мовних одиниць слугувати засобом маркування ствердження, заперечення, питання, емоційно-оцінної реакції мовця на ситуацію, спонукання до дії й корелювати з членованими структурами: «Те, що висловлюють нечленованими реченнями, можна передати звичайними реченнями» [13, с. 100].

Чимало аргументованих думок висловлено на користь уживання терміна «еквіваленти речення». К. Ф. Шульжук вважає, що «структури, у яких представлені повнозначні компоненти, що вказують на двоскладність, односкладність конструкції, можна вважати реченнями, інші, які такої вказівки не мають, є еквівалентами речень» [81, с. 146]. Міркування дослідника певною мірою поділяє й А. П. Загнітко: «Еквівалентність у жодному разі не означає повну формальну і семантичну, і функційну тотожність, у цьому разі говориться про можливість певного вислову заповнювати синтаксичну позицію речення» [13, с. 80].

Проаналізовані розбіжності в термінуванні пояснюємо передовсім тим, що лінгвісти брали за основу різні класифікаційні виміри, акцентуючи на структурно-граматичній, комунікативній, функційній, семантичній та ін. спеціалізації розглянутих синтаксичних одиниць. На нашу думку, беззаперечним є факт використання саме того терміна, який найповніше відбивав би спеціалізацію певного мовного явища. Керуючись указаним теоретичним положенням, надаємо перевагу поняттю еквіваленти речення. Аргументом зарахування цих синтаксичних одиниць до складу речень слугує виконання ними низки важливих комунікативних завдань, притаманних і членованим конструкціям. Зокрема, еквіваленти речень слугують своєрідними засобами експлікації фактів свідомості; виступаючи мовленнєвим знаком, виконують роль закінченого висловлення; реалізують модальні значення; їм притаманна внутрішня цілісність, зовнішня формальна автономність, своєрідність інтонаційного оформлення, наявність/відсутність поширювачів; здатність структурувати складне речення, а також у певних випадках емоційно впливати на співрозмовника.

Водночас варто наголосити, що поза контекстом розглядані структури найбільшою мірою втрачають свою конкретність і семантичну визначеність, набуваючи різних значень, отже, саме «підтекст завжди вмотивовує їхнє функційне навантаження» [26, с. 80]. Розглядаючи членовані та нечленовані речення на осі означеність/неозначеність предмета судження, А.П. Загнітко постулює: «Найчіткіше предмет судження окреслений у типових двоскладних реченнях; максимальною неозначеністю предмет судження характеризується у вигуківих реченнях, що утворюють ядро нечленованих речень» [30, с. 197]. Аналізуючи нечленовані конструкції, В.Ю. Мелікян зазначає, що це «синтаксичні одиниці, яким властива відтворюваність, цілісність, ідіоматичність, специфічний характер відношень між компонентами, а також виконання в мові комунікативної та естетичної функцій» [45, с. 52]. На думку дослідника, цей різновид синтаксичних одиниць є одним із найяскравіших засобів емоційно-експресивної експлікації комунікативного змісту.

Назва «еквіваленти речення» віддзеркалює їхню специфічну ознаку, яка відрізняє ці синтаксичні одиниці від двоскладних та односкладних. Аналізовані конструкції хоч і можуть бути представлені не тільки одним словом, а й кількома, по-перше, позбавлені формально-синтаксичного членування на головні та другорядні члени речення, по-друге, їм не притаманне й семантико-синтаксичне членування, що передбачає вирізнення предиката та підпорядкованих йому синтаксем. Доцільність уживання терміна еквіваленти речення увиразнює і їхнє лексико-граматичне наповнення. Як слушно зазначає О. С. Мельничук, «кожне речення формується з властивих мовній системі знакових одиниць нижчого порядку: слів, словосполучень і нелексичних засобів синтаксису. Кожний такий мовний знак нижчого порядку має свою знакову субстанцію і свою знакову функцію, чи просто значення» [46, с. 12]. З огляду на вказаний критерій еквіваленти речення відрізняються від членованих конструкцій своєрідністю морфологічного вираження, оскільки засобами їхнього маркування є здебільшого службові частини мови та вигуки, які в синтаксичній структурі мови самотійно не виконують ролі членів речення.

Отже, еквіваленти речень виступають формами синтаксично нечленованого вираження об'єктивно-модальних категорій ствердження, заперечення, запитання, спонукання, а також емоційної оцінки тощо. Вони є особливими синтаксичними одиницями, що репрезентують різноманітні значення.

Еквіваленти речень не мають вказівки на двоскладність/односкладність, не мають можливості утворення форм парадигм і постійних реалізацій. Проте вони мають інтонацію відносно закінченого повідомлення, можуть мати у своєму складі засоби вираження суб'єктно-модального значення, можуть мати поширювачі та здатні входити до складного речення, що дає змогу називати їх заміниками речень, тобто еквівалентами.

З огляду на структурні ознаки еквіваленти речення А. П. Загнітко поділяє на власне-еквіваленти, до яких зараховує вислови, виражені частками, модальними словами і почасти вигуками, та невласне-еквіваленти, марковані незакінченими (обірваними) реченнями, що становлять «синтагматичні одиниці, а не члени речення», реченнями-звертання, формулами мовного/мовленнєвого етикету. «Між цими двома різновидами еквівалентів не існує абсолютної рівнорядності, тому їх доцільно розглядати окремо» [30, с. 84].

У політичному дискурсі нечленовані структури вживаються переважно у «спонтанних» політичних текстах (здебільшого діалогічних) та є потужними виразниками експресії: *Sure. So, college affordability is personal for us* [85]; *All right, Chuck* [85].

Нечленовані модальні речення відрізняються від вигуківих і виражених частками тим, що мають більшу семантичну чіткість, маючи водночас додаткові значеннєві відтінки. Використання нечленованих речень у мовленні спричинено прагненням мовця до лаконічності, економії мовних засобів зі збереженням або посиленням емоційної насиченості висловлення. Частіше в текстах політичного спрямування використано нечленовані конструкції, виражені частками, наприклад: *Thank you very much, senator. Yes* [85].

Еквіваленти речення, виражені частками, забезпечують компактність, насиченість й експресивність висловлень. Причинами та умовами, що впливають на

вибір комунікантами певного типу нечленованої мовної одиниці з метою реалізації необхідної мовної інтенції є лінгвістичні й екстралінгвальні параметри комунікативної ситуації: адресат, адресант, відносини між цими компонентами, пресупозитивне тло, позалінгвальні умови.

Вигуківі конструкції на кшталт *Oh! No way!* та ін. є непродуктивними в англійських політичних текстах. Вони притаманні розмовно-побутовому різновиду мовлення, тому їх уникають у політичній сфері. Нечленовані вигуківі речення найбільш неоднорідні за семантикою, виражають різні емоційні стани мовця.

Як одиницям розмовного дискурсу, нечленованим реченням властива обов'язкова ситуативна зумовленість, стійкість, емоційно-експресивна забарвленість. Вони мають той мінімальний набір характеристик, який необхідний для кваліфікації їх як окремого структурно-семантичного типу простого речення. Реалізуючи свій комунікативно-прагматичний потенціал у мові, нечленовані речення постають у ролі стилістичних засобів, що виконують комунікативно-прагматичні функції відповідно до завдань і мети комунікації.

Ефективність комунікації безпосередньо залежить від успішності реалізації властивого нечленованим реченням комунікативно-прагматичного потенціалу в контекстно-дискурсивних умовах. Значення нечленованих речень пов'язане з експресивно-емоційною та волювою сферою поведінки людини. Їхня основна функція – вираження ставлення, почуттів і волевиявлень, а судження вони виражають тільки на тлі контексту, у якому функціують. Широкий спектр вираження експресивно-оцінних значень різного ступеня інтенсивності дає змогу довести їхню важливість як потужних виразників експресивності на рівні синтаксису. Як одиниці дискурсивні, або контекстуально зумовлені, нечленовані речення реалізують закладений у них комунікативно-прагматичний потенціал.

Особливу роль відіграють екстралінгвальні засоби, такі, як інтонація, темп і тембр голосу, жести та міміка. У найбільш чистому вигляді реалізація комунікативно-прагматичного потенціалу нечленованих речень відображена в ситуаційному контексті живого розмовного різновиду політичного дискурсу.

Виконаний аналіз мовного матеріалу засвідчив, що вибір мовцем того чи того типу нечленованого речення зумовлений прагматичними параметрами мовної ситуації, на які впливають такі чинники, як особистісні характеристики мовців, їхній соціальний статус, наявність загальної бази препозитивних знань, інтенції комуніканта, обраний жанр мовлення, його тематика, а також факти лінгвістичного контексту – структура та зміст попередньої репліки.

У будь-якому жанрі політичного тексту – токшоу, інтерв'ю, статті, публічному виступі тощо – нечленовані речення, реалізуючи властивий їм комунікативно-прагматичний потенціал, підсилюють прагматичний ефект висловлення.

Отже, сучасні синтаксичні інновації яскраво репрезентовані в англійських текстах політичного дискурсу. Із-поміж них важливе місце посідає процес внутрішньореченнєвої актуалізації окремих компонентів речення, що супроводжується послабленням доцентрових тенденцій у розвитку лінійної структури речення. До синтаксичних засобів вираження експресивності, що найчастіше мають місце в англійських політичних текстах, варто зарахувати парцеляцію, приєднувальні конструкції, ампліфікаційноеліптичні та неповні речення.

Отже, між емоційним (психологічно мотивованим) та експресивним (лінгвостилістичним) у мові наявний нерозривний зв'язок, але цей зв'язок характеризує не взаємозамінність, а чітке співвіднесення. Появу мовленнєвої експресії на емотивній основі щоразу пояснюють тим, що людське слово – це сильний стимулятор психологічної мобілізації й інтелектуальної активізації суб'єкта [71, с. 178].

Використання експресивних синтаксичних конструкцій у політичному дискурсі підпорядковане загальній меті – впливати на читача та, як наслідок, реалізації функції впливу, яка, завдяки інформаційному складнику, починає домінувати над функцією передавання інформації. Кожна експресивна синтаксична конструкція, використана автором у тексті, сприяє виконанню ним загальної функції впливу. Водночас, кожній експресивній синтаксичній конструкції притаманний специфічний набір окремих функцій, які реалізують експресію, що дає змогу

говорити про їхню поліфункційність. Відбір автором експресивних синтаксичних конструкцій із їхньої загальної кількості, а також превалювання в них одних експресивних конструкцій над іншими зумовлені його прагматичною інтенцією як творця тексту.

3.2. Синтаксичні засоби як засоби впливу на реципієнта політичного тексту

Синтаксичні засоби в політичному тексті мають переважно емотивне значення, постаючи емпатичними еквівалентами нейтральних синтаксичних побудов. Емотивна комунікація – це «усвідомлена, контрольована демонстрація емоцій, яка орієнтована на об'єкт і використовується зі стратегічною метою: вплив на оточення, демонстрація лояльності, доброзичливості, запобігання можливому конфлікту», тобто її соціальною функцією є вплив на сприйняття та розуміння адресатом ситуації [35, с. 37].

До маркеру експресивного синтаксису належить також такий синтаксичний засіб як комунікативна настанова, яку містять у собі синтаксичні одиниці.

Відповідно до функцій, речення традиційно поділяють на розповідні, питальні та спонукальні функційні (комунікативні) типи.

Оскільки основними завданнями політичного тексту є привертання уваги, створення в адресата стану, сприятливого для сприйняття, пробудження зацікавленості предметом комунікації, демонстрація переваг чогось, популяризація поглядів, думок, закріплення у свідомості та спонукування до активної дії адресата, то мові політики притаманні **спонукальні речення**, що містять:

- заклик: *Let us get together for the common enemy and that is to transform the world energy system away from fossil fuel to energy efficiency, and sustainable energy* [85];

- пропозицію: *What I am saying is that we've got to be straightforward* [85];

- пояснення: *Working families need support and need to be lifted up, and frankly this economy is not working or working people* [85];

Питальні речення в політичному тексті зазвичай поступають у ролі зачину. Питальними називають речення, у яких спеціальними мовними засобами виражено прагнення мовця дізнатися що-небудь або впевнитися в чому-небудь. Питальні речення у такий спосіб інформують про те, що хоче дізнатися мовець.

Щоб досягти поставленої мети, у політичних текстах часто використовують речення з питальними характеристиками. Ефективність стратегії такого тексту полягає в тому, що питальні речення породжують зацікавленість невідомим, не просто привертають увагу, виділяючись із потоку розповідних речень, але й запускають природний механізм залучення до діалогу, напр.: *Do we participate in a politics of cynicism or do we participate in a politics of hope?* [86]

Із погляду стилістики питальні речення в монологічному мовленні зазвичай є емоційно-експресивно забарвленими висловленнями. Однак загальне призначення подібних конструкцій ширше, ніж створення експресивності. У монологічному мовленні питальні речення і відповідні неповні речення слугують способами актуалізації нового. Завдяки спрямованості на отримання інформації, питальні речення постають першим компонентом поєднання реплік, призначених для обміну інформацією. У внутрішній мові, у текстах-роздумах запитання зазвичай не орієнтовані на отримання безпосередньої відповіді.

Загалом, питальні речення відіграють важливу роль у побудові тексту політичного спрямування. Найчастіше такі конструкції трапляються в текстах великого обсягу. Їх уживають не лише для вираження запитання, а й для спонукання до дії, емоційного ствердження, погрози тощо. Тому в лінгвістичній науці розрізняють функційно-стилістичні типи питальних речень відповідно до їхніх первинних і вторинних функцій.

Сучасна лінгвістична література репрезентує низку визначень риторичного запитання, що ілюструють різне тлумачення авторами цього феномену мовлення. Зокрема, у сучасній риториці риторичне запитання потрактовують як «ефективну фігуру діалогізації монологічного мовлення, що слугує для смислового й емоційного виокремлення його значенневих центрів, для формування емоційно-оцінного

ставлення адресата до предмета мовлення, а також для надання адресатові особливо важливих у смисловому відношенні етапів міркування (доведення)» [47, с. 240–241].

І. В. Арнольд кваліфікує риторичне запитання як найбільш вивчену в стилістиці форму транспозиції. Воно не передбачає відповіді й слугує не для того, щоб спонукати адресата повідомити дещо невідоме адресантові. Ключовою функцією риторичного запитання є привертання уваги, посилення враження, підвищення емоційного тону висловлення. Риторичне запитання вже містить відповідь, воно залучає читача / слухача / співрозмовника до міркувань або переживань, роблячи його активнішим, ніби змушуючи самого зробити висновок [4].

Риторичне запитання в англomовних політичних текстах використовують із метою стимулювати мислення аудиторії за рахунок актуалізації значення певних частин висловлення, наприклад: *But then I asked myself, "Are we serving Shamus as well as he is serving us?"* [87]. Наведене речення є питальним за своєю структурою, проте цей випадок варто тлумачити як транспозицію питального речення у стверджувальне. Така конструкція привертає увагу адресата, урізноманітнює й поживляє розповідь, до того ж містить приховані відповіді.

Політичний текст є формою передавання інформації, спрямованої на вплив адресанта на адресата. Тому його рисами є динамічність, певна напруженість і діалогічність. Саме діалогічне мовлення з усіх видів мовленнєвої діяльності є найприроднішим, генетично первинним, поширеним на всі сфери життя суспільства та рівні взаємин між людьми. Діалогічність постає у формі мовленнєвої реалізації комунікативності як орієнтованість на адресата, відображена в мовних особливостях висловлення. Діалогізація монологічного мовлення являє собою процес уведення до монологічного мовлення питальних конструкцій, семантика яких відображає адресованість, звернення мовлення (думок) до іншого суб'єкта: *And you know what? We're not going to allow it* [87].

Функція впливу є однією з характерних для політичного дискурсу. Нею продиктована необхідність уживання запитань як засобів діалогізації авторського мовлення. Застосування діалогізованих утворень у політичному тексті пов'язане зі

створенням враження відкритості авторської позиції, з орієнтацією мовлення на максимально активне сприйняття, розуміння та реакцію адресата, особливо емоційне передавання семантичних позицій, оцінкою всіх викладених поглядів. Уведення до тексту політичного спрямування запитань сприяє приверненню уваги адресата до певної інформації, посиленню виразності й акцентуванню на особливо важливих компонентах повідомлення. Майже кожне питальне речення в політичному тексті використовують із цією метою, але їхнє функційне призначення різне.

Первинною функцією запитання є пошук інформації й отримання відповіді. Вторинною функцією запитань можна назвати не пошук інформації, а її передавання, безпосереднє повідомлення про щось. Із-поміж вторинних функцій питальних утворень доцільно виокремити п'ять основних типів: експресивно забарвлене твердження; експресивно забарвлене заперечення; питальне речення зі значенням посилення експресивних відтінків; спонукання до дії; активізація уваги співрозмовника. Уживання питальних речень у їхній вторинній функції ускладнене додатковим значенням. Вони залишаються питаннями тільки формально.

Наприклад, другу групу питальних речень вторинної функції утворюють конструкції, які репрезентують емоційно забарвлене заперечення. Такі одиниці маркують неприпустимість або неможливість дій, недоцільність їх. Зазвичай у таких запитаннях імпліцитно виражена негативна відповідь: *And I have to just say that we have to think about this issue in terms of real people. A mother who pays a coyote to transport her child through their country of origin, through the entire country of Mexico facing unknown peril to come here why would that mother do that? I will tell you. Because she has decided for that child to remain where they are is worse. But what does Donald Trump do? He says go back to where you came from. That is not reflective of our America and our values and it has got to end* [85].

До третьої групи належать питальні речення, що мають значення посилення. Структурно вони містять повтори попередніх реплік і можуть маркувати найрізноманітніші експресивні відтінки (невдоволення, страх, занепокоєння,

здивування тощо). Наприклад: *You know, this president walks around talking about and flouting his great economy, right?* [85].

Четверту групу утворюють вторинні питальні речення, що виконують функцію спонукання до дії. Зазвичай такі конструкції в контексті мають значення риторичного спонукання, напр.: *Couldn't we get it done?* [85]. Наведене речення лише формально є питальним, передаючи спонукальне значення *Let's get it done*.

До п'ятої групи належать питальні речення, що виконують функцію активізації уваги співрозмовника, напр.: *Hey, guys. You know what? America does not want to witness a food fight. They want to know how we're going to put food on their table* [85]. В цьому випадку запитання до аудиторії вжито для привернення уваги, активізації розумової діяльності. Воно також надає монологові діалогічності.

Первинні функції питальних речень полягають у бажанні мовця отримати відповідь або інформацію. Розглянувши питальні речення в їхніх вторинних функціях, констатуємо, що вони спрямовані не на отримання, а на передавання інформації, причому експресивно забарвленої, емоційно неоднорідної. Діалогізація авторського монологічного мовлення за рахунок уведення до його складників питальних речень вторинної функції є органічним елементом політичних текстів і сприяє активізації уваги аудиторії. Такі конструкції дають можливість експресивно, «рельєфно» передати основні моменти промови чи імітувати суперечку автора з уявним опонентом. У монологічному мовленні, ускладненому засобами діалогізації, адресантом та адресатом у своєрідному діалозі є та сама особа. У такий спосіб можна досягнути актуалізованого сприйняття інформації реальним адресатом.

Таким чином, питальні речення вторинної функції спрямовані на встановлення контакту з аудиторією. Діалогізація тексту створює в адресата відчуття першого враження, ілюзії того, що до відповіді на запитання він дійшов самостійно, та активізує увагу загалом.

Не менш важливими з погляду вираження експресії в політичному тексті є **окличні реченні**. За емоційно-експресивним забарвленням речення поділяють на окличні (емоційно-експресивно забарвлені) і неокличні (нейтральні). Тому окличність ототожнюють з експресивністю.

Представники різних мовознавчих шкіл і напрямів виконали чимало різноаспектних досліджень елементів мовної структури, що виражають окличність, провели цікаві спостереження щодо особливостей семантики та формально-граматичного вираження окличних речень, чим заклали підґрунтя для нового функційного інтерпретування. У студіях В. А. Богородицького, Л.А. Булаховського, Д. М. Овсянико-Куликовського, О. М. Пешковського окличні речення витлумачені як самостійний тип конструкцій поряд із розповідними, питальними й спонукальними. А. С. Богуславський, І. Р. Вихованець, Є. М. Галкіна-Федорук, М. У. Каранська, Б. М. Кулик, О. О. Шахматов та інші вважають, що окличні речення є варіантами основних функційних типів речень – розповідних, питальних, спонукальних – і відрізняються від них лише характером висловленого змісту, тобто особливою емпатичною інтонацією. Т. А. Кільдібекова, Н. Г. Озерова, І.П. Распопов виокремлюють не лише варіантні вияви комунікативних типів, а й особливу групу власнеокличних речень. Тому цілком очевидно, що в лінгвістиці ще й досі існує чимало проблем, пов'язаних зі встановленням синтаксичної природи окличних конструкцій та їхньою класифікацією.

Окличні речення зазвичай наявні в більшості політичних текстів. Їхня невелика кількість у загальному масиві речень того чи того політично спрямованого тексту підсилює експресивність на тлі нейтральних і неокличних речень, у той час як зловживання окличними конструкціями в межах одного невеликого тексту знижує силу їхнього емотивного впливу, напр.: *We already started talking about that. We tried to get it done. I think it can be done!* [85].

Варто наголосити, що стилістичні особливості політичного тексту вказують на нормативну відсутність чи обмеженість уживання окличних речень. Тому їх активне використання властиве усній формі мовлення. Загалом окличні речення вирізняються серед інших типів особливо підвищеною емоційністю. Для них характерне висування на перше місце того елемента, із яким пов'язаний його підвищено емоційний зміст. Тому окличними можуть бути розповідні, спонукальні та питальні речення, використані в процесі спілкування.

Власне окличними постають конструкції, перед якими не поставлено певних комунікативних завдань, наприклад, вигуки. На думку лінгвістів, власне окличні речення якісно неповноцінні, перебувають на периферії складного граматичного поля. У політичних текстах вони є маловживаними. Аналіз матеріалу засвідчує, що окличні речення входять до складу двох лексико-семантичних груп:

1) оклично-розповідні речення, що виражають емоційно піднесене ставлення до явищ дійсності, наприклад: *Number two, we increased that background check when—when—during the Obama-Biden administration!* [85];

2) питально-окличні речення, які містять запитання з відповідним емоційно-експресивним забарвленням, напр.: *How do you think we can do that?!* [85].

Для підвищення рівня експресії у політичному дискурсі питальні та спонукальні речення все активніше вживають разом із окличними. Використання в політичних текстах таких структур – поширений і дієвий засіб надання синтаксичним структурам емоційної експресії, підвищення яскравості тексту. Розповідно-окличні речення можуть виражати емоційно-піднесене ставлення автора до викладених фактів дійсності. При цьому не змінюється модальне значення й цілеспрямованість повідомлення, відбувається своєрідне нашарування емоційного змісту на інтелектуальний та подальше їх співіснування в семантиці речення.

У розповідно-окличних реченнях можна простежити різні емоційні вияви, зокрема: смуток, здивування, іронію, обурення, сподівання тощо. Окличні речення як синтаксичні форми повідомлення можуть також слугувати засобами вираження іронії. У мовленні політичного спрямування іронія демонструє зазвичай емоційно-оцінне ставлення автора до наданої інформації, напр.: *He doesn't believe in freedom of the press! He doesn't believe in an independent judiciary!* [85].

На особливу увагу заслуговують питально-окличні речення, які висловлюють запитання з відповідним емоційно-експресивним забарвленням. Зазначимо, що найяскравішими емоційно-експресивними конструкціями синтаксису є риторичні запитання. Поєднання функційного навантаження окличних та питально-риторичних речень має яскраву графічну репрезентацію у вигляді поєднання знака питання та знака оклику, наприклад: *I suspect people all over the country who are*

watching this debate are saying these are good people, they have great ideas but how come nothing really changes?! How come for the last 45 years wages have been stagnant for the middle class? How come we have the highest rate of childhood poverty?! How come 45 million people still have student debt West Denmark how can three people own more wealth than the bottom half of America?! [85].

Уживані в політичному мовленні питально-окличні конструкції сприяють комунікації, стимулюючи увагу читача, підсилюючи категоричність експресивного твердження, що виникає на підставі попередніх висловлень.

Окремий тип становлять спонукально-окличні речення, які виражають емоційно забарвлене спонукування. Основною метою такого типу речень є насамперед спонукування, заклик до активної дії разом зі специфічною інтонацією, напр.: *Let's be clear, let us be very clear the function of healthcare today from the insurance and drug company perspective is not to provide quality care to all in a cost effective way! [85].*

Спонукальні окличні речення створюють ефект співпричетності автора до інформації, сприяючи його взаємодії з читачем на емоційному рівні. Інтенсивно виражений та емоційно забарвлений ланцюг речень-порад, поданих в одному контексті, активізує зацікавленість читача й спонукає дотримуватися зазначених порад.

Загалом, у межах англомовного політичного дискурсу окличні речення являють собою особливий комунікативний тип із самостійною цільовою установкою, визначеними намірами автора висловити свій психологічний стан, надати емоційної оцінки фактам і вплинути на адресата за допомогою експресивізації висловлення. Отже, окличні речення активізують увагу адресата, сприяючи реалізації однієї з важливих прагматичних настанов – підсиленню емоційного впливу на аудиторію.

Експресія **заперечних речень** у політичному дискурсі також є важливим питанням. Існує загальноприйнятий погляд, що заперечних речень бажано уникати, оскільки вони можуть на підсвідомому рівні викликати в адресата негативне ставлення до повідомлення. Тому заздалегідь сплановані й підготовлені промови, виступи, друковані статті демонструють вдумливе й обережне використання

заперечень авторами. Проте в усному мовленні контролювати висловлення важче, адже наявний чинник спонтанності, невідповідності. Саме тому заперечні речення посідають значне місце в політичних текстах.

Деякі дослідники радять уникати негативних речень, наводячи такі аргументи на користь своїх суджень: складність засвоєння їх; відсутність у них інформації; точне передавання ними того, що вони заперечують; марна витрата місця в тексті [56, с 6]. На нашу думку, можна піддати сумніву цю позицію, адже прагматика заперечення в англійській мові не адекватна прагматиці заперечення в іншій мові, наприклад, в українській. У багатьох мовах заперечення має потужні стилістичні можливості: як відомо, воно може бути функційно пов'язане з реалізацією категорії ввічливості, виконувати евфемістичну функцію тощо.

Цей ресурс використовують автори політичних текстів у комбінації з образними засобами передавання неприємної ситуації, наприклад: *You cannot let—as the mayor said, you cannot let people who are sick, no matter where they come from, no matter what their status, go uncovered. You can't do that. It's just going to be taking care of, period. You have to. It's the humane thing to do* [85].

Насиченість тексту заперечними конструкціями підсилює його загальну емоційну забарвленість: *Department saying children in cages do not need a bed, do not need a blanket, do not need a toothbrush* [85].

За спостереженнями науковців, заперечні конструкції в політичному дискурсі одночасно є спонукальними, питальними або окличними, що увиразнює їхній експресивний характер. Заперечення робить експресивною оцінку якості разом із протилежним бажаному, що назване прикметником або прислівником. Такі вислови характерні для розмовного мовлення. Наприклад: *not big = small, not bad (achievements) = great* тощо.

Експресивний потенціал заперечних конструкцій логічно пояснити в теоретико-інформаційному аспекті. Із погляду теорії інформації, інформаційний зміст кожного повідомлення є функцією від імовірності елементів, які входять до нього. Якби стверджувальні і заперечні речення мали однакову ймовірність у тексті, тобто траплялися б однаково часто, то семантико-синтаксична характеристика

речень, які створюють текст, не була б сама по собі інформативною. Але, оскільки заперечні речення вживаються рідше, ніж стверджувальні, їх поява є особливо інформативною.

З іншого боку, варто акцентувати й на тому, що експресивність заперечення залежить від його функції вказувати на те, що зв'язку між названими в реченні елементами реально не існує. Як результат – будь-яке заперечення передбачає контраст між можливим і реальним, що й створює експресивний та оцінний потенціал: *Well, first of all the government should never have made the deal with the big farm at that they couldn't negotiate; that was just part of the regular corruption by which multinational corporations have their way with us* [85]; *Well, first of all where Bernie left off we have heard a lot of good ideas on this stage tonight and a lot of plans but the truth is until you go to the root of the corruption, the money in the—in politics, the fact that Washington is run by these special interest you are never going to solve any of these problems* [85].

Подібні засоби сприяють увиразненню мовлення. Психологи стверджують, що накопичення заперечень у мовленні людини свідчить про її схвильованість. Справді, нерідко низка заперечних речень виникає внаслідок збудження, хвилювання, пошвавлення. Тому вони мають місце в інтерв'ю, виступах, промовах, дебатах, тобто в усних різновидах політичного мовлення.

Отже, вживання заперечних конструкцій із прагматичною метою зазвичай передбачає актуалізацію їхнього стилістичного потенціалу. Це, зі свого боку, сприяє увиразненню окремих текстових фрагментів і реалізації ключових модальних значень на відносно нейтральному тлі. Проте логічна структура заперечення організовує модальні значення лише в межах певного фрагмента, суттєво не впливаючи на ширший контекст. Якщо ж заперечні конструкції є текстотвірним складником стилістичних і прагматичних мовних засобів, маючи вплив на модальну сферу контексту, то логічна сутність таких конструкцій вторинна щодо їхнього стилістичного потенціалу

Таким чином, у політичному дискурсі заперечні мовні конструкції відіграють важливу роль у реалізації модальних значень. Це відбувається внаслідок наявності в

них високого потенціалу для вираження експресивних і стилістичних відтінків. Завдяки актуалізації логічної структури заперечення в тексті виникає можливість реалізувати модальні значення.

3.3. Прагматичні властивості мовленнєвих актів в англомовних політичних текстах

Теорію «мовленнєвих актів» нині інтенсивно розвивають лінгвісти, філософи і логіки. Передумови виникнення теорії “мовленнєвих актів” були пов’язані, передовсім, з пошуком адекватних переходів від висловлювань природної мови до їх формалізованих еквівалентів, які почали реалізовувати логіки в середині ХХ століття. Стало зрозумілим, що осмисленість і істинність висловлювань залежать від контекстів, в яких вони реалізуються.

Саме тому виникла необхідність показати взаємозв’язок тексту (міркувань певної особи) від контексту (певної ситуації, в якій здійснюється акт висловлювання). Для реалізації цього задуму постала необхідність розширити логічну проблематику: включати в її сферу не лише звичні розділи синтаксису (вивчення відношень між знаками, з яких будується певна мова) і семантики (відношення знаку до предмета його позначення), але й прагматику (відношення між мовною формою, в якій виражаються суб’єктивні наміри, і описом дій, які обумовлені використанням цієї форми, або ж відношення мовних знаків до того, хто їх вживає).

Мовленнєвий акт можна визначити як мінімальну одиницю мовної діяльності, висловлену деяким суб’єктом і осмислену іншим суб’єктом. Мовленнєвий акт як комунікативний можна описати за допомогою термінів «когнітивна подія» та «ментальне виробництво людини». Комунікація передбачає, що взаємини мовців здійснюються у площині трьох складових:

- 1) загального контексту і ситуації мовлення;
- 2) мови як кода;
- 3) індивідуальних повідомлень як теми [16].

Мовленнєвий акт долає межі когнітивної діяльності, оскільки містить у собі різні перцепції та апперцепції – візуальні, фонетичні, емотивні, неартикульовані конотації тощо. Звідси постає проблема складності експлікацій з процесу мовлення іманентних безпосередніх, тобто вбудованих у дорефлексивний життєсвіт мовців, смислів або навпаки навмисно захованих цілей.

Мовленнєвий акт — цілеспрямована мовленнєва дія, що здійснюється згідно з принципами і правилами мовленнєвої поведінки, прийнятими в даному суспільстві; мінімальна одиниця нормативної соціомовленнєвої поведінки, що розглядається в межах прагматичної ситуації. Оскільки мовленнєвий акт — це вид дії, то при його аналізі використовуються по суті ті ж категорії, які необхідні для характеристики і оцінки будь-якої дії: суб'єкт, мета, спосіб, інструмент, засіб, результат, умови, успішність тощо

Залежно від обставин або від умов, в яких здійснюється мовленнєвий акт, він може або досягти поставленої мети і тим самим виявитися успішним, або не досягти її. Щоб бути успішним, мовленнєвий акт як мінімум повинен бути доречним, інакше його супроводжує комунікативна невдача. Основними рисами мовленнєвого акту є інтенціональність, цілеспрямованість і конвенціональність.

Мовленнєві акти завжди співвіднесені з особою мовця і є складовою комунікативного акту поряд з актом адитивним (тобто комунікативною дією слухача) і комунікативною ситуацією.

Існує чимала кількість класифікацій мовленнєвих актів, однак найбільш доцільною, на наш погляд, є класифікація, запропонована Джоном Серлом [60], де автор виділяє:

1) *асертиви* – твердження щодо наявності якихось фактів, подій тощо. Описують деякий стан справ у реальності. Відповідають класу констатив. У політичному тексті такі мовленнєві акти використовуються не лише з метою передачі тієї чи іншої інформації, але й з метою підкреслення правдивості власних тверджень і суджень і, таким чином, завоювання довіри реципієнта. Наприклад: *When he started separating children at the border from their parents the fact that seven*

children have died in his custody, the fact that dozens of children have been separated from their parents and they have no plan to reunite them so I would do a few things [85];

2) **директиви** – виражають різного роду накази, команди, вимоги. Спонукають інших учасників комунікації до дії. У політичних текстах такі мовленнєві акти використовуються з метою підкреслення важливості сказаного та демонстрації сили і влади політика: *Let's remember that's not just a theoretical exercise, that criminalization that is the basis for family separation. You do away with that it is no longer possible. Of course it wouldn't be possible anyway in my presidency because it is dead wrong. We have got to talk about one other thing because the Republican Party likes to cloak itself in the language of religion. Now our party doesn't talk about that as much largely for a very good reason which was we are committed to the separation of church and state and we stand for people of any religion and people of no religion. But we should call out hypocrisy when we see it in for a party that associates itself with Christianity to say that it is okay to suggest that God would smile on the division of families at the hands of federal agents, that God would condone putting children in cages has lost all claim to ever use religious language again [85].*

3) **комісиви** – висловлювання, які реалізують обіцянки, прийняття обов'язків. За їхнього допомогою визначаються очікування співрозмовників і тим самим задається контекст наступних мовних і позамовних дій. У політичних текстах такий мовленнєвий акт використовується особливо часто і служить для маніпулювання свідомістю реципієнта, для завоювання максимальної довіри аудиторії. Наприклад: *First, I would fight for comprehensive immigration reform with a pathway to citizenship. Second, I would reform how we treat asylum-seekers at the border. I would have a community-based treatment center where you are doing it within the communities where asylum-seekers are given lawyers, where there is real immigration judges, not employees of the Atty. Gen. but appointed for life and have a community-based system. I would fund borders security but the worst thing President Trump has done is he has diverted the funds away from cross-border terrorism, cross-border human trafficking, drug trafficking and gun trafficking and he is given that money to the for-profit prisons. I would not be spending money in for profit prisons [85].*

Як бачимо, обіцянки, висловлені політиком, є різноманітними і такими, які допомагають завоювати симпатію аудиторії. Ще один приклад: *I believe that we can give our middle class relief and provide working families with a road to opportunity. I believe we can provide jobs to the jobless, homes to the homeless, and reclaim young people in cities across America from violence and despair* [86].

4) **експресиви** – об'єктивована репрезентація внутрішніх станів індивіда, його оцінок поведінки інших людей (коректно – некоректно, правильно – неправильно), за допомогою чого агент висловлювання може впливати на внутрішній стан адресатів висловлювання і змінювати напрям цієї взаємодії. Такі мовленнєві акти є надзвичайно продуктивними для політичного мовлення, оскільки політики постійно оцінюють як власні дії, так і дії інших осіб, зокрема політиків, при цьому підкреслюючи власні переваги і чужі недоліки, впливаючи таким чином на свідомість реципієнта: *This president, though, for immigrants, there is nothing he will not do two separate a family, cage a child, or erase their existence by weaponizing the census. And there is nothing that we cannot do in the courts and that I will not do as president to reverse that and to make sure that families always belong together* [85]; *Now Vice President Biden is saying the same thing that if he is elected in 2020 both parties will want to work together. Should voters believe that somehow if there is a Democratic President in 2021 that gridlock is going to magically disappear?* [85]; *President Obama, in his first year, wanted to address both healthcare and climate and he could only get one signature issue accomplished. It was, obviously, healthcare. He didn't get to do climate change* [85].

5) **декларативи** – висловлювання, спрямовані на зміну деякого існуючого стану справ. Ці висловлювання супроводжують безпосередньо певну дію, націлену на результат. Такі мовленнєві акти дозволяють сформуванню певних очікувань у реципієнта та налаштувати його на потрібний лад: *Tonight we are going to talk about healthcare, immigration. We're also to dive into the economy, jobs, climate change as well* [85]; *We are going to talk about healthcare at length Senator* [85].

Отже, важливе значення у сучасних англомовних політичних текстах відіграють різноманітні мовленнєві акти, які дозволяють досягти того чи іншого

комунікативного ефекту та вплинути на свідомість реципієнта із певною метою (здобути прихильність, підкреслити правдивість власних тверджень, сформувані очікування від розмови, сформувані ставлення до себе чи до когось тощо), яку ставить перед собою мовець.

Висновки до розділу 3

Отже, у розділі 3 досліджено синтаксичні засоби впливу в англомовних політичних текстах, тобто досліджено засоби експресивного синтаксису. З'ясовано, що між емоційним (психологічно мотивованим) та експресивним (лінгвостилістичним) у мові наявний нерозривний зв'язок, але цей зв'язок характеризує не взаємозамінність, а чітке співвіднесення. Появу мовленнєвої експресії на емотивній основі щоразу пояснюють тим, що людське слово – це сильний стимулятор психологічної мобілізації й інтелектуальної активізації суб'єкта.

Виявлено, що використання експресивних синтаксичних конструкцій у політичному дискурсі підпорядковане загальній меті – впливати на читача та, як наслідок, реалізації функції впливу, яка, завдяки інформаційному складнику, починає домінувати над функцією передавання інформації. Кожна експресивна синтаксична конструкція, використана автором у тексті, сприяє виконанню ним загальної функції впливу. Водночас, кожній експресивній синтаксичній конструкції притаманний специфічний набір окремих функцій, які реалізують експресію, що дає змогу говорити про їхню поліфункційність. Відбір автором експресивних синтаксичних конструкцій із їхньої загальної кількості, а також превалювання в них одних експресивних конструкцій над іншими зумовлені його прагматичною інтенцією як творця тексту.

Сучасні синтаксичні інновації яскраво репрезентовані в англомовних текстах політичного дискурсу. До синтаксичних засобів вираження експресивності, що найчастіше мають місце в англомовних політичних текстах, варто зарахувати парцеляцію, приєднувальні конструкції, ампліфікаціоеліптичні та неповні речення.

Синтаксичні засоби в політичному тексті мають переважно емотивне значення, постаючи емпфатичними еквівалентами нейтральних синтаксичних побудов.

З'ясовано, що до маркеру експресивного синтаксису належить також такий синтаксичний засіб як комунікативна настанова, яку містять у собі синтаксичні

одиниці, згідно з якими виділяють розповідні, питальні та спонукальні функційні (комунікативні) типи речень. Такі речення виконують функцію впливу, активізацію уваги, створення ефекту діалогу зі слухачем тощо та сприяють експресивній забарвленості синтаксичних конструкцій в англомовних політичних текстах.

Виявлено, що важливе значення у сучасних англомовних політичних текстах відіграють різноманітні мовленнєві акти, які дозволяють досягти того чи іншого комунікативного ефекту та вплинути на свідомість реципієнта із певною метою (здобути прихильність, підкреслити правдивість власних тверджень, сформулювати очікування від розмови, сформулювати ставлення до себе чи до когось тощо), яку ставить перед собою мовець.

ВИСНОВКИ

Отже, у роботі досліджено основні синтаксичні засоби експресивності англomовного політичного тексту. У розділі 1 розглянуто поняття політичного дискурсу та політичного тексту і з'ясовано, що політичний текст є складовою політичного дискурсу. Політичний дискурс розуміється як мовленнєві утворення (зв'язний (усний чи письмовий) текст), що стосуються сфери політики, реалізуються вербально та невербально, актуалізуються в певному ситуативному контексті, мають певну мету та орієнтовані на обслуговування сфери політичної комунікації. Дискурс є практикою комунікативних взаємин для досягнення суспільної узгодженості та соціальної згоди. Таким чином, встановлено, що політичний дискурс варто розуміти як складну ідеологічно сконструйовану єдність комунікативної поведінки і прагматичних, політичних, соціокультурних і психологічних чинників, у межах якого реалізується процес політичної комунікації. Реалізується цей процес якраз завдяки політичним текстам, які функціонують у сфері політики, присвячені політичним питанням та мають власні функції і мету.

Розглянуто класифікації політичних текстів та з'ясовано види політичних текстів і їх особливості залежно від характеру суб'єкта та характеру об'єкта політичного тексту, жанру та форми мовлення. Залежно від характеру суб'єкта політичні тексти розділяються на власне політичні (їх автором є політик), медійні (їх автором є журналіст) і непрофесійні (автором є представник народу або виборець). Політичний текст може варіюватися в залежності від аудиторії, на яку він направлений. Тобто за характером об'єкта політичні тексти можна розділити на ті, в яких адресат є політичним діячем або політичним суб'єктом, наприклад, держава або партія, а також на ті, в яких адресат не відноситься до інституційних політичних суб'єктів. В даному випадку також слід брати до уваги той факт, чи є адресат масовим або індивідуальним. Від цього часто залежить вибір тих чи інших мовних засобів для реалізації стратегій і тактик впливу.

Завдяки аналізу наукових праць та власним спостереженням визначено такі функції політичних текстів: комунікативна, фатична, емотивна, мобілізаційна, ідеологічна, інформативна, естетична та прагматична. Встановлено, що залежно від

типу політичного тексту та його мети, та чи інша функція може нівелюватися, а інша – навпаки, виходити на перший план та розкриватися на повну. та чи інша функція може домінувати в певному жанрі політичного тексту. Так, інформативна функція є особливо важливою для такого жанру, як листівка. Функція переконання і спонукання найбільш яскраво проявляється в рекламі і гаслах, листівках, політичних промовах і статтях, політичних публікаціях, оскільки в них особливе місце відведено саме впливові на адресата.

У розділі 2 проаналізовано теоретичну базу вивчення політичного тексту в українському та зарубіжному мовознавстві та виявлено, що в Україні наукові праці з політичної лінгвістики мають поодинокий характер і присвячені як загальнотеоретичним питанням політичної комунікації, так і конкретним виявам політичного дискурсу.

Описано методологію лінгвістичного аналізу англomовних політичних текстів, зокрема прагматичних засобів їх експресивності та виділено такі методи дослідження: методи теоретичного аналізу і синтезу, метод спостереження, метод контекстуально-інтерпертаційного аналізу, елементи дискурсивного методу, компонентний аналіз.

Виявлено, що проведене нами лінгвістичне дослідження англomовних політичних текстів спрямоване, перш за все, на виявлення та аналіз стилістичних засобів їх експресивності.

Розглянуто різні підходи до тлумачення поняття «експресивність» та з'ясовано, що окреслення меж експресивності являє собою одну із суттєвих проблем, оскільки вона пов'язана із суб'єктивним аспектом людської мови, а саме з емоційним у своїй основі ставленням мовця до того, що він повідомляє. Експресивність як загальномовна категорія стосується всіх сфер мови й притаманна одиницям усіх рівнів мовної системи – від фонетичної до синтаксичної. Таким чином, категорія експресивності являє собою лінгвістичну категорію, яка пронизує всі рівні мовної системи й відображається як у мові, так і в мовленні. Експресивність пов'язана з основними компонентами мовленнєвого акту: із мовцем, вираженням його почуттів, настроїв і ставлення до предмета мовлення та адресата; з

адресатом – із впливом висловлення на адресата й досягнення певного прагматичного ефекту. Сутність семантичної категорії експресивності полягає у вираженні додаткових значеннєвих відтінків, що нашаровуються на основне (лексичне, граматичне чи синтаксичне) значення, або в посиленні цього значення.

У розділі 3 досліджено синтаксичні засоби впливу в англomовних політичних текстах, тобто досліджено засоби експресивного синтаксису. З'ясовано, що між емоційним (психологічно мотивованим) та експресивним (лінгвостилістичним) у мові наявний нерозривний зв'язок, але цей зв'язок характеризує не взаємозамінність, а чітке співвіднесення. Появу мовленнєвої експресії на емотивній основі щоразу пояснюють тим, що людське слово – це сильний стимулятор психологічної мобілізації й інтелектуальної активізації суб'єкта.

Виявлено, що використання експресивних синтаксичних конструкцій у політичному дискурсі підпорядковане загальній меті – впливати на читача та, як наслідок, реалізації функції впливу, яка, завдяки інформаційному складнику, починає домінувати над функцією передавання інформації. Кожна експресивна синтаксична конструкція, використана автором у тексті, сприяє виконанню ним загальної функції впливу. Водночас, кожній експресивній синтаксичній конструкції притаманний специфічний набір окремих функцій, які реалізують експресію, що дає змогу говорити про їхню поліфункційність. Відбір автором експресивних синтаксичних конструкцій із їхньої загальної кількості, а також превалювання в них одних експресивних конструкцій над іншими зумовлені його прагматичною інтенцією як творця тексту.

Сучасні синтаксичні інновації яскраво репрезентовані в англomовних текстах політичного дискурсу. Із-поміж них важливе місце посідає процес внутрішньореченнєвої актуалізації окремих компонентів речення, що супроводжується послабленням доцентрових тенденцій у розвитку лінійної структури речення. До синтаксичних засобів вираження експресивності, що найчастіше мають місце в англomовних політичних текстах, варто зарахувати парцеляцію, приєднувальні конструкції, ампліфікацію, еліптичні та неповні речення.

Синтаксичні засоби в політичному тексті мають переважно емотивне значення, постаючи емпатичними еквівалентами нейтральних синтаксичних побудов.

Використання експресивних синтаксичних конструкцій у політичному дискурсі підпорядковане загальній меті – впливати на читача та, як наслідок, реалізації функції впливу, яка, завдяки інформаційному складнику, починає домінувати над функцією передавання інформації. Кожна експресивна синтаксична конструкція, використана автором у тексті, сприяє виконанню ним загальної функції впливу. Водночас, кожній експресивній синтаксичній конструкції притаманний специфічний набір окремих функцій, які реалізують експресію, що дає змогу говорити про їхню поліфункційність. Відбір автором експресивних синтаксичних конструкцій із їхньої загальної кількості, а також превалювання в них одних експресивних конструкцій над іншими зумовлені його прагматичною інтенцією як творця тексту.

З'ясовано, що до маркеру експресивного синтаксису належить також такий синтаксичний засіб як комунікативна настанова, яку містять у собі синтаксичні одиниці, згідно з якими виділяють розповідні, питальні та спонукальні функційні (комунікативні) типи речень. Оскільки основними завданнями політичного тексту є привертання уваги, створення в адресата стану, сприятливого для сприйняття, пробудження зацікавленості предметом комунікації, демонстрація переваг чогось, популяризація поглядів, думок, закріплення у свідомості та спонукування до активної дії адресата, то мові політики притаманні спонукальні речення. Такі речення виконують функцію впливу, активізацію уваги, створення ефекту діалогу зі слухачем тощо та сприяють експресивній забарвленості синтаксичних конструкцій в англомовних політичних текстах.

Питальні речення також відіграють важливу роль у побудові тексту політичного спрямування. Найчастіше такі конструкції трапляються в текстах великого обсягу. Їх уживають не лише для вираження запитання, а й для спонукування до дії, емоційного ствердження, погрози тощо. Не менш важливими з погляду

вираження експресії в політичному тексті є окличні речення, оскільки окличність ототожнюють з експресивністю.

Виявлено, що важливе значення у сучасних англомовних політичних текстах відіграють різноманітні мовленнєві акти, які дозволяють досягти того чи іншого комунікативного ефекту та вплинути на свідомість реципієнта із певною метою (здобути прихильність, підкреслити правдивість власних тверджень, сформувані очікування від розмови, сформувані ставлення до себе чи до когось тощо), яку ставить перед собою мовець.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акимова Г. Н. Новое в синтаксисе современного русского языка: учеб. пособие / Г.Н. Акимова. – М.: Высшая школа, 1990. – 168 с.
2. Акимова Г.Н. Развитие конструкций экспрессивного синтаксиса в русском языке / Г.Н. Акимова // Вопросы языкознания. – 1981. – №6. – С. 32–35.
3. Алтунян А. Г. Анализ политических текстов: учебное пособие / А.Г. Алтунян. – М.: Университетская книга; Логос, 2006. – 384 с.
4. Арнольд И. В. Стилистика современного английского языка: (Стилистика декодирования): учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. 291 «Иностр. яз.» / И.В. Арнольд. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 1990. – 300 с.
5. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. Изд. 2-е, стереотип / О.С. Ахманова. – М.: Советская энциклопедия, 1969. – С. 506-508.
6. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка Ш. Балли. – М.: Изд-во иностр. лит., 1955. – 416 с.
7. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику / А.Н. Баранов. // МГУ им. М.В. Ломоносова. Филос. фак. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 358 с.
8. Баранов А.Н. Лингвистическая теория аргументации (когнитивный подход) / А.Н. Баранов // МГУ им. М.В. Ломоносова. Филос. ф-т. – М.: Эдиториал, 2001. – 267 с.
9. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Ф.С. Бацевич. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.
10. Бурбело В. Б. Модель дискурсу в парадигмальному вимірі / В. Б. Бурбело // Вісн. Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка / відп. ред. О. І. Чередниченко. – К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 2004. – С. 81-85. – (Серія "Іноземна філологія"; вип. 38).
11. Ван Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация / Т.А. Ван Дейк. – М.: Прогресс, 1999. – 134 с.
12. Виноградов В. В. Некоторые задачи изучения синтаксиса простого предложения (На материале русского языка) / В.В. Виноградов // Вопросы языкознания. – 1954. – № 1. – С. 3–29.

13. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови: монографія / І.Р. Вихованець. – К.: Наук. думка, 1992. – 222 с.
14. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики української мови / І. Р. Вихованець, К. Городенська; [за ред. чл.-кор. НАН України Івана Вихованця]. – К.: Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 398 с.
15. Водак Р. Язык. Дискурс. Политика / Р. Водак. – Волгоград : Перемена, 1997. – 139 с.
16. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ / Ю. Габермас // Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія: Підручник. – К.: Лібра, 1999. – С.287-324.
17. Галкина-Федорук Е. М. Об экспрессивности и эмоциональности в языке / Е.М. Галкина-Федорук // Сборник статей по языкознанию, посв. профессору Моск. ун-та акад. В. В. Виноградову в день его 60-летия. – М.: Изд-во МГУ, 1958. – С. 105–107.
18. Глазкова М.Ю. Экспрессивный синтаксис в современной публицистике (на материале русскоязычных и англоязычных аналитических общественно-политических статей): автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.19 «Теория языка» / М.Ю. Глазкова. – Ростов-на-Дону, 2010. – 22 с.
19. Головин Б.Н. Основы культуры речи: [учеб. пособие] / Б.Н. Головин. – М.: Высшая школа, 1980. – 335 с.
20. Голубева И. В. Опыт создания коллективного речевого портрета (на материале экспрессивного синтаксиса мемуарной прозы): автореф. дисс. ... д-ра филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / И.В. Годубева. – Краснодар, 2002. – 36 с.
21. Горина И. И. Союзные присоединительные скрепы с уточняющим значением как средства связи предложений в тексте / И.И. Горина. – Армавир: АГПИ, 2001. – 147 с.
22. Демченко Л. И. Семантические типы предикатов в эллиптических конструкциях / Л.И. Демченко // Проблемы теории членов предложения / отв. ред. В.Н. – Мигирин. Кишинев: Изд-во «Штиинца», 1973. – С. 23–36.

23. Демьянков В. З. Политический дискурс как предмет политологической филологии / В. З. Демьянков // Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования: сб. науч. тр. / отв. ред. и сост. В. И. Герасимов, М. В. Ильин. – М.: РАН ИНИОН, 2002. – С. 32-43.
24. Дискурс іноземномовної комунікації: кол. моногр. / наук. ред. проф. К. Кусько. – Львів: Вид-во Львів. нац. ун-ту імені Івана Франка, 2001. – 495 с.
25. Добросклонская Т. Г. Вопросы изучения медиатекстов / Т.Г. Добросклонская. – М.: Макс-Пресс, 2000. – 208 с.
26. Дудик П.С. Синтаксис словосполучення і простого речення / П.С. Дудик. – К., 1975. – 276 с.
27. Ермоленко С.Я. Стилистический компонент в семантике синтаксических единиц: дисс. ... д-ра филол. наук: 10.02.02 «Языки народов СССР (украинский язык)» / С.Я. Ермоленко. – К., 1989. – 400 с.
28. Ермоленко С.Я. Нариси з української словесності. Стилїстика і культура мови / С.Я. Ермоленко. – К.: Довіра, 1999. – 430 с.
29. Завальнюк І. Я. Функціональна репрезентація еліптичних речень у мовленні української преси початку ХХІ ст. [Текст] / І.Я. Завальнюк // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія : Філологія. – Вінниця, 2009. – Вип. 11. – С. 108–116.
30. Загнітко А.П. Теоретична грамати́ка української мови / А.П. Загнітко // Синтаксис. – Донецьк.: ДонНУ, 2001. – 662 с.
31. Зоріна Ю. «Називний уявлення» і «називний теми» як лінгвістичні терміни / Ю. Зоріна // Лінгвістичні студії. – 2013. – Вип. 27. – С. 84–88.
32. Івкова Н.М. Фігури експресивного синтаксису в сучасній публіцистичній літературі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 «Українська мова» / Н.М. Івкова. – Горлівка, 2007. – 22 с.
33. Кабатченко Т. С. Методы психологического воздействия: Учеб. пособие / Т.С. Кабатченко. – М.: Педагогическое общество России, 2000. – 554 с.
34. Кожина М.Н. Стилїстика русского языка / М.Н. Кожина. – М.: Просвещение, 1983. – 223 с.

- 35.Ларина Т. В. Выражение эмоций в английской и русской коммуникативной структуре / Т.В. Ларина // Язык и эмоции: личностные смыслы и доминанты в речевой деятельности. – Волгоград: ВГПУ, ЦОП «Центр», 2004. – С. 36–46.
- 36.Лассуэлл Г. Язык власти / Г. Лассуэлл // Экспертноаналитический портал „Центр гуманитарных технологий” [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/laboratory/expertize/2006/880>.
- 37.Леонтьев А.А. Общественные функции языка и его функциональные эквиваленты. (Язык и общество) / А.А. Леонтьев. – М., 1968. – 153 с.
- 38.Майорова Л.Е. Синтаксический статус конструкций с именительным темы и именительным представления / Л.Е. Майорова // Вестник ЛГУ. – 1984. – Вып. 4. – №20. – С. 74–77.
- 39.Максимов Д. А. Отечественные теории политического дискурса / Д.А. Максимов // Современные теории дискурса: мультидисциплинарный анализ (Серия «Дискурсология»). – Екатеринбург: Издательский Дом «Дискурс-Пи», 2006. – С. 48–51.
- 40.Мартине А. Основы общей лингвистики/ А. Мартине // Новое в лингвистике. – М.: Прогресс, 1963. – Вып. 3. – С. 366–566.
- 41.Марченко О. И. Язык как власть / О.И. Марченко // Этическое и эстетическое. – М.: СанктПетербург, 2000. – С. 93–97.
- 42.Матвеева Т.В. Экспрессивная глагольная лексика в свете теории лексико-семантических групп / Т.В. Матвеева // Семантические классы русских глаголов. – Свердловск: Изд-во Свердловск. ун-та, 1982. – С. 15-36.
- 43.Матвійчук О. М. Експресивний синтаксис [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/5802/1/221-223.pdf>.
- 44.Медвідь О. М. Прагматичні інтерпретації текстів політичного дискурсу / О. М. Медвідь, І. Г. Ізмайлова // Вісн. СумДУ. – 2008. – № 1. – С. 66-71. – (Серія "Філологія").
- 45.Меликян В. Ю. Проблема статуса и функционирования коммуникем: язык и речь: [монография] / В. Ю. Меликян. – Ростов-на-Дону: Ростиздат, 1999. – 200 с.

46. Мельничук О., Сілевич Л. Етикетні висловлення – комунікати: до проблеми синтаксичної типологізації «формул ввічливості» / О. Мельничук, Л. Сілевич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://linguistics.kspu.edu/webfm_send/1412.
47. Михальская А. К. Язык российских СМИ как манипулирующая система / А.К. Михальская // Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования. Тезисы докладов международной научной конференции. – М.: Изд-во МГУ, 2001. – С. 23–25.
48. Мороз В.Я. Називний уявлення як функціональна і граматична категорія в сучасній українській літературній мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / В.Я. Мороз. – Д., 1997. – 23 с.
49. Норман Б. Ю. Теория языка. Вводный курс. Учебное пособие / Б.Ю. Норман. – М.: Флинта: Наука, 2004. – С. 64-91.
50. Опарина Е. О. Метафора в политическом дискурсе Е.О. Опарина // Политический дискурс: история и современные исследования. – М., 2002. – 184 с. – (Политическая наука / РАН. Институт научной информации по общественным наукам; 2002, №3. Серия: «Политология»). – С. 20-32.
51. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении / А.М. Пешковский. – М., 1956. – 489 с.
52. Попов А.С. Именительный темы и другие сегментированные конструкции в современном русском языке / А.С. Попов // Развитие грамматики и лексики современного русского языка. – М.: Наука, 1964. – С. 256–276.
53. Попов А.С. Сегментация высказывания / А.С. Попов // Морфология и синтаксис современного русского литературного языка. – М., 1968. – С. 303–334.
54. Попова И. А. Неполные предложения в современном русском языке / И. А. Попова // Труды Института языкознания. – 1953. – Т.2. – С. 31–39.
55. Репина Е. А. Политический текст как средство речевого воздействия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.psyhportret.ru/collection/repina.html>

56. Репьев А. П. Язык рекламы [Электронный ресурс] / А.П. Репьев. – Режим доступа: <http://www.repiev.ru/articles/>
57. Реунова О. И. Эллипсис как лингвистическое явление / О.И. Реунова. – Пятигорск: Изд-во Пятигорск. гос. лингв. ун-та, 2000. – 229 с.
58. Рогозина И. В. Функции и структура медиакартины мира / И.В. Рогозина // Методология современной психолингвистики. – М.: Книга, 2003. – С. 121–137.
59. Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. Словарь-справочник лингвистических терминов / Д.Э. Розенталь, М.А. Теленкова. – М.: Просвещение, 1985. – 399 с.
60. Серль Дж. Классификация иллокутивных актов / Дж. Серль // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1986. – Вып. 17: Теория речевых актов. – С. 170–194.
61. Ситниченко Л. А. Першоджерела комунікативної філософії / Л.А. Ситниченко. – К.: Либідь, 1996. – 176 с.
62. Сковородников А. П. Экспрессивность речи / А.П. Сковородников, Г.А. Копнина // Культура русской речи: Энциклопедический словарь-справочник; под ред. Л. Ю. Иванова и др. – М.: Флинта; Наука, 2003. – С. 765.
63. Сковородников А. Экспрессивные синтаксические конструкции современного русского литературного языка: Опыт систем. исслед. / А. Сковородников. – Томск: Изд-во Том. ун-та, 1981. – 255 с.
64. Сорокин Ю. А. Политический дискурс : попытка истолкования понятия / Ю. А. Сорокин // Политический дискурс в России. – М.: [б. и.], 1997.
65. Ставицька Л.О. Соціолінгвістичні дослідження в Інституті української мови / Л.О. Ставицька // Соціолінгвістичні студії / За заг. ред. Л.О. Ставицької. – К.: ВД Д. Бураго, 2010. – С. 10-17.
66. Стадній А.С. До питання конотативної семантики / А.С. Стадній // Наук. зап. Вінницького держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського: зб. наук. праць. – Вінниця: ВДПУ, 2003. – Вип. 6. – С. 91-94.
67. Стризое А. Л. Политика и общество: социально-философские аспекты взаимодействия / А. Л. Стризое. – Волгоград: Изд-во Волгогр. гос. ун-та, 1999. – 340 с.

68. Стрій Л. І. Ритуальні жанри українського політичного дискурсу: структурно-семантичний і лівопрагматичний аспекти. Дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. філолог. наук. Спец. 10.02.01 – українська мова / Л.І. Стрій. – Одеса. 2015. – 190 с.
69. Сучасна українська літературна мова: синтаксис / [за заг. ред. І.К. Білодіда]. – К.: Наук. думка, 1972. – 515 с.
70. Телия В.Н. Механизмы экспрессивной окраски языковых единиц / В.Н. Телия // Человеческий фактор в языке: Языковые механизмы экспрессивности. – М.: Наука, 1991. – С. 214.
71. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – 351 с.
72. Чайковский Р. Р. Общая лингвистическая категория экспрессивности и экспрессивность синтаксиса / Р.Р. Чайковский // Уч. записки МГГГЙИЯ им. Мориса Тореза. Вопросы Романо-германской филологии. – Т. 64. – Москва, 1971. – С. 193.
73. Чудинов А. П. Дискурсивные характеристики политической коммуникации / А.П. Чудинов // Политическая лингвистика. – М., 2012. – Вып. 2 (40). – С. 53-59.
74. Чудинов А. П. Политическая лингвистика: учебное пособие для студентов, аспирантов, преподавателей-филологов / А.П. Чудинов. – М.: Флинта; Наука, 2006. – 176 с.
75. Шакова Б. М. Различные подходы к исследованию политического дискурса / Б.М. Шакова // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Грамота, 2013. – № 9. – Ч. 1. – С. 195-198.
76. Шатїлова О. Спонукальний потенціал еквівалентів речення / О. Шатїлова // Лїнгвістичні студії: [зб. наук. праць]. – Донецьк: ДонНУ, 2012. – Вип. 25. – С. 79–83.
77. Шахматов А. А. Синтаксис русского языка / А. А. Шахматов. – Л.: Учпедгиз, 1941. – 620 с.

78. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / В.И. Шаховский. – Воронеж: Изд-во ВГУ, 1987. – 190 с.
79. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. – М. ИТДГК «Гнозис», 2004. – 326 с
80. Шигаревская Н.А. Очерки по синтаксису современной французской разговорной речи / Н.А. Шигаревская. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1970. – 215 с.
81. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови / К.Ф. Шульжук. – К.: Академія, 2004. – 408 с.
82. Шумейко О.А. Оцінна лексика як засіб творення комічного в сучасній українській поезії / О.А. Шумейко // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство. – 2009. – Т. 17. – Вип. 15 (2). – С. 166-172.
83. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика / Р. Якобсон // Структурализм “за” и “против”. Сборник статей / Перевод с английского, французского, немецкого, чешского, польского и болгарского языков; под редакцией Е. Я. Басина и М. Я. Полякова. – М.: Прогресс, 1975. – С. 193-230.
84. Graber D. Political Languages [Text] / D. Graber // Handbook of Political Communication, 1981. – 134 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

85. 2019 Democratic Debates, Night 2: Full Transcript. URL: <https://www.nytimes.com/2019/06/28/us/politics/transcript-debate.html>
86. Barack Obama 2004 Democratic National Convention Keynote Address. URL: <https://americanrhetoric.com/speeches/convention2004/barackobama2004dnc.htm>
87. The Text of President George W. Bush's Address to a Joint Session of Congress Concerning the Sept. 11, 2001 Terrorist Attacks on America. URL: <http://www.september11news.com/PresidentBushSpeech.htm>